

Venetianer Sándor

KISINYOVBAN

Rabinovicsnál

Venetianer Sándor
rohrbachi református lelkész

Kisinyovban

Rabinovicsnál

Budapest–Pécs, 2018

A könyv eredeti címe:
Alexander Venetianer: In Kischinew. Bei Rabinówitsch I–II.
Wien, 1888

Köszönet a pécsi messiáshívő Immanuel közösség imatámogatásáért, ami nélkül ez a füzet nem jött volna létre.

© Kövér András

Fordította: Kövér András
Előszót írta, korrektor: Tóth Gergely és Wintermantel Balázs

Az írás megtalálható a <http://www.izrael-immanuel.net> honlapon.
A borítókép Jozsef Rabinovicsot ábrázolja.
A Rabinovics portré forrása a <http://zionchristianpress.org> honlap.

A többi Rabinovicsról, imaházáról készült kép forrása:
Kai Kjaer-Hansen
Josef Rabinowitsch und die messianische Bewegung
Der Herzl des Judenchhristentums munkájának a szerző honlapján közzétett
sokszorosított kiadványa
(Hannover 1990)

A Venetianer Sándor portré forrása a
Zions Freund 1902. augusztus 8-i száma.

A kiadvány tudományos, ismeretterjesztő céllal készült;
ingyenesen terjesztendő.

ISBN 978-615-00-2087-7

Venetianer Sándor

Előszó

Venetianer Sándor (1853–1902) német nyelvű írásának megjelenése után 130 évvel adjuk közre magyarul tudósítását Kisinyovból dédunokája, Kövér András, fordításában – bízva abban, hogy ezzel az írás elfoglalja méltó helyét a magyar zsidókereszténység és messiási zsidóság történeti forrásai között.

Két szempontból is különös jelentőséggel bír ez a beszámoló.

Egyrészt Jozsef Rabinovics (1837–1899) személye miatt, akit a messiási zsidó mozgalom egyik legjelentősebb korai képviselőjének tart. Általános vélekedés szerint Rabinovics olyan prófétai, apostoli szerepet töltött be a messiási mozgalom létrehozásában, mint Herzl Tivadar a zsidó állam megalakulásában.

Rabinovics az 1881–1882-es oroszországi zsidóüldözéseket követően kezdett komolyabb útkeresésbe népe sorsát illetően, és ekkor fordult Palesztina felé. Még 1882 tavaszán elutazott a Szentföldre, amelyet népe új otthonaként akart feltérképezni.

Több könyvet vitt magával, köztük egy Újszövetséget is, amit még jóval korábban, az 1850-es évek közepén kapott sógorától. Egyik nap megmászta az Olajfák hegyét, leült és a lábánál elterülő Jeruzsálemet nézte. Tűnődött a zsidók sorsán, és eszébe jutott egy újszövetségi igé: „Ha tehát a Fiú megszabadít titeket, valóban szabadok lesztek” (János 8,36). Ez világgossággént járta át a lelkét, és így kiáltott fel: „A Szentföld kulcsa testvérünk, Jézus kezében van.” A Szentföldön tett látogatása teljes fordulatot hozott az életében, de egészen máshogy, mint várta. Felismerte Jesuában Izrael Messiását, és a cionizmustól eltávolodva, a Messiást követve kezdett élni. Rabinovics megtérése a Szent Szellem kizárólagos és szuverén munkája volt.

Visszatérve Kisinyovba, hirdetni kezdte az evangéliumot népe körében. Kisinyov (Kisjenő), a mai Moldova fővárosa, akkoriban a zsidóság egyik jelentős központja volt. A városban körülbelül 40–50 ezer zsidó élt, a század végére a város teljes lakosságának csaknem a fele zsidó volt. Százak hallgatták Rabinovics üzenetét, és egy gyülekezet is formálódott körülötte, ami már nem akart beolvadni a nemzetek egyik egyházába sem, hanem a „körülmetéltek” gyülekezeteként, a mai fogalmaink szerint messiási zsidó gyülekezetként akart megmaradni. Az identitását megőrizni akaró Rabinovics és közössége törekvéseinek számtalan nehézségét tárja fel Venetianer beszámolójában. Venetianer a „vajúdás éveiben” látogatta meg a közösséget, amely később alakult gyülekezetté az *Újszövetség Izraelitái* néven.

Rabinovics példája e korszakban még a megtért zsidók körében is nagyon haladó gondolatnak számított. A zsidókeresztények ebben az időszakban a keresztény felekezeteken belül látták a helyüket, és a különböző egyházakból érkezve nagyobb szervezetekbe tömörültek. A második világháborúig a megtért zsidóság döntő többsége így élte meg a hitét, és saját szervezeteiben a zsidókeresztény vagy a héber keresztény nevet használta. A második világháború után jelent meg a messiási zsidóság, amely már nem része a keresztény egyházaknak, hanem a zsidó élet, identitás megőrzésére nagy hangsúlyt fektető gyülekezeteket hozott létre.

Venetianer őszintén és bátran foglal állást azokban a kényes kérdésekben, amelyek tekintetében még ma – 130 év múltán – sincs teljesen egységes látás a Messiás Testében. De az idő, Isten üdvtervének előrehaladása Rabinovicsot és a mellette kiálló Venetianert igazolta.

Venetianer 1887-ben örömét nem palástolva, „felujjongva” írja le élményeit, hiszen Rabinovics gyülekezetében azt láthatta meg Isten kegyelméből, amire szíve mélyén ő is mindig vágyott. Az egy évvel később kiadott második rész már jóval átgondoltabb, letisztultabb. Ebben összefoglalja a messiási zsidó gyülekezettel kapcsolatos látásait is, amelyek valószínűleg már korábban érlelődtek benne. Az utókor csak hálát adhat az Úrnak, hogy Rabinovics szolgálatának apropóján le is írta ezeket. Ez az, ami a beszámolót másodsorban nagyon jelen-

tóssé és értékessé teszi. Rabinovics radikális törekvései ugyanis több híres, magyar zsidókereszténynél visszhangra találtak. Lichtenstein Izsák rabbi Magyarországon ugyanezekben az években hasonló kísérletet tett tápiószelei hitközségében.

Venetianer írása nyomán körvonalazódik egy kép a magyar hívő zsidók támogatásáról. Az írásban említett Schönberger,¹ akivel Venetianer meglátogatja Rabinovicsot, ugyancsak magyar zsidókeresztény. A Magyarországon született, de akkor már Londonban élő Adolf Saphir (1831–1891) pedig az írás első részének rövidített angol kiadásával segítette azt, hogy Rabinovics törekvéseit az egész világon megismerjék.²

Az írás közreadásával egy olyan bibliai látást szeretnénk megismertetni a magyar olvasókkal a megtért zsidóság helyéről, amely egyre jobban teret hódít és elfogadottá válik a keresztény világban.

Venetianer Sándor életéről és kortársairól írások olvashatók a <http://www.izrael-immanuel.net> honlap történelem mappájában.

A Somerville Memorial Hall belülről, ami 1890-ben lett Rabinovicsék imháza

¹ Schönberger Károly András / Charles Andrew Schönberger (1841–1924) évtizedeken keresztül több országban szolgált misszionáriusként zsidók felé. Venetianer is az ő bizonyosságára tért meg.

² Venetianer, A., III. With Rabinowich in Kischineff (translation from the German) In: Saphir, Adolph, *Rabinowich and his Mission to Israel. A Statement Drawn up at the Request of the Rabinowich Council in London*, London: John F. Shaw & Co., 1888, 10–21. [rövidített, angol verziója a Kisinyov I.-nek]

I. rész³

1887

Célszerűbb lenne talán még egy ideig várni a történetek és a hallottak feljegyzésével. Minden további nélkül ugyanis nyíltan bevallom, hogy elfogult vagyok, és nem tartózkodó józansággal tekintek a dolgokra. Az imáimban mindig előforduló lelkesítő személyes kívánások és várankozások, szívből jövő remények és célok olyan közel kerültek megfigyelésem tárgyához, és olyan élénken fogják körül, hogy én magam is attól tartok, hogy ítéletem nem más, mint saját törekvéseim visszhangja. De itt nem az ítéletemről vagy benyomásaimról van szó.

El kell mesélnem azt, amit láttam. Mindenesetre ez sem lesz könnyű. Ha templomban lettem volna, egy ceruzával könnyen meg tudnám rajzolni a szilárd, mozdulatlan – majdnem azt mondtam: merev és halott – vonalait az oszlopoknak és gerendáknak, meg tudnám adni a méreteket és az elrendezésüket, és szemléletesen meg tudnám mutatni a formákat, melyek minden dolog lényegét jelentik. Vagy egy missziós ház meglátogatásából hazatérve aligha kerülne nagy erőfeszítembe felvázolni azt a képet, melyet a házat vezető atya vagy a gondos anya szemem elé tárt. Itt viszont „sajnos” a következő igaz: a szolgálat lényegét profán szem nem láthatja meg, az élénk táruló kép pontos jelentését senki sem ismeri fel, mert száz alak tölti ki, megannyi önálló személyiség. – Önkéntelenül egy magyar prédikáció bevezetője jut eszembe: „Ha láttál *egy* juhott, akkor már *valamennyi* juhott láttad; ha láttál *egy* farkast, akkor már *mindegyiket* láttad; de ha csak *egy* embert láttál, akkor csak pontosan *egy*et láttál.”

Rabinovicsnál⁴ Kisinyovban megláthattam az *életet*. Ki tudná ezt leírni! Az ég felé repülő madár vagy az üldözött vad, melyek egy szempillantásra sem maradnak mozdulatlanul, megörökíthetők egy pillanatfelvételen. A képeken a legkülönösebb helyzetekben, pozíciókban találjuk őket, ami gyakran derűtséget vagy visszatetszést kelt. Senki sem szemlél ilyen képeket elégedetten, mégis tudjuk, hogy egy bátran repülő madárról alig vagyunk képesek levenni a szemünk, és egy rémült őz pillantása megsebzí szívünket.

Ezért arra kérem e sorok olvasóját, hogy gondolja meg: legjobb szándékom ellenére is csak pillanatfelvételeket tudok felajánlani. Ezek azonban – bármilyen visszatetszést keltőek is legyenek – egyidejűleg „a bátor repülés vagy a vad hajsza tanúbizonyságai”. A misszió barátait, akik már hozzászórtak a fényképezéshez, arra kérem, hogy emlékezzenek, hogy hogyan keletkeznek rendszerint a fotók és a festmények: a tárgynak „ülnie” kell a rajzolóknak. Rabinovicsnál senki és semmi sem ül, minden izgalomban és mozgásban van. Bár ennek a képnek a vonalai kuszák és ziláltak, mégis tudjuk, hogy igazi, meleg, eleven életet rajzolnak ki teljes ifjú izzásban, az első szerelem erejében és teljességében, és ez mégsem más, mint a *halottak megelevenedése*. Most még csontvázat látunk hús nélkül – itt még hiányzik a bőr, ott hiányoljuk a szilárd bokákat –, s jóllehet már minden testté áll össze, mégis hamar észrevesszük, hol nem működnek az inak és az izmok.⁵ Talán egyesek ott is megütköznek, ahol a test kifogástalannak tűnik, mivel még nélküli a ruhát, vagy csak szegényesen öltözött, nem pedig szalon-

³ Köszönöm dr. Koltai Kornéliának (ELTE Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék), hogy értékes stílárís javaslatával segítségemre volt az I. rész fordítása során.

⁴ Angolul: Rabinowich/Rabinowitz; németül: Rabinowitsch/Rabinowitsch (Venetianer Sándor így írja); magyarul: Rabinovics. Az eredeti szövegben a nevek helyenként csak rövidítve szerepelnek: R. = Rabinovics és Sch. = Schönberger.

⁵ Vö. Ez 37,1–14. Itt Ezékiel próféciájára utal, a száraz csontok (a halottak) megelevenedésére.

képesen mutatkozik. De ha örültök az életnek, akkor gyertek és lássatok! Itt láthatjátok életek eredetét!

Ámde mielőtt elkezdem, ítéletet kell alkotnom. Az ilyen értékelés azonban megengedhető, mert ez egy vallomás. Amíg Rabinovics „súljában”⁶ és házában voltam, teljesen elfelejtettem, hogy teológus vagyok. Amikor azonban hazajöttem, teológusként nem hagytam nyugodni a kérdés: mivel kellene ezt összehasonlítani, hol tapasztaltál már hasonlót? – Ösztönösen kinyitottam az Apostolok cselekedetét, és a 14. fejezetből olvastam. Az Apostolok cselekedetéből olvastam, és újra Rabinovics „súljában” és házában voltam.

Másként nem tudom összefoglalni a benyomásaimat arról, amit láttam és hallottam: Kisinyov illusztrációja annak a munkának, amit Pál apostol a zsidók között végzett.

A lutheránus paplak közelében, a sarkon befordultunk abba az utcába, amely Jákob Rabinovics, Jozsef egyik testvérének házához vezet, melynek fedele alatt az általunk keresett imaterem található. Az utca elején rögtön megláttunk két zsidót, akik buzgó beszélgetésbe merülve lassú léptekkel mentek. Odamentünk hozzájuk, biztosak lévén abban, hogy tőlük megtudhatjuk, melyik a keresett ház. Nem tévedtünk. Az egyik magas termetű, harmincas éveiben járó, szegényesen, de az alkalomhoz illően öltözött volt. Barátságos, de nyilvánvalóan gondterhelt arcát dús, ápolt, szőke szakáll keretezte. Fénylő, tiszta, nyílt szemei felragyogtak, elmosolyodott, és invitáló kézmozdulattal válaszolt kérdésünkre: „Természetesen tudjuk, jöjjenek!” Következő kérdésünk persze az volt: „Önök is oda mennek?” „Három éve minden szombaton ott vagyok!” – volt a válasz. „És sokan vannak olyanok, akik Önökhöz hasonlóan gondolkodnak?” „Igen, de változó: gyakran rengetegen összejönnek a házban, néha csak kevesen.” Egy pillanatra megálltunk, s rögtön több házból is férfiak jöttek oda hozzánk, akik kíváncsiak voltak arra, mit mondanak az idegenek. Még volt időnk, hogy néhány szóban bizonyosságot tegyünk a kíváncsi hallgatóknak: mi Jézust Urunknak nevezzük, és Benne találtuk meg az üdvösséget. Ezért azt is hisszük, hogy a zsidók segítője egyedül Jézus lehet ebben a [földi] birodalomban is. Jóllehet engedetlen nemzedékben élünk, mihelyt Jézust elismerik, minden jézushívőnek testvérként kell elismernie őket, és amit most megtagadnak a megvetett zsidóktól, Jézus barátainak – minden természetes idegenkedés dacára – meg kell adniuk. Majd rövid időre különváltunk azzal, hogy hamarosan visszatérünk hozzájuk. Egyikőjük utánunk futott, és így kiáltott: „Rabinovics most jött meg, kezdődik az istentisztelet!” Azonban egy darabig fel-alá jártunk az utcán, és csak utána mentünk be a házba, hogy szolgálata közben találjuk Rabinovicsot.

Szükségem volt arra, hogy összeszedjem magam, és előbb megszabaduljak néhány, hirtelen rám törő gondolattól. Mert ugyanabban a pillanatban, amikor Rabinovics érkezését bejelentették, kicsit hallottam elhaladni és megállni az imaháznál. „Hogyan? – kérdeztem Schönbergertől – Rabinovics kocsival jár szombaton? Eddig úgy hallottam és olvastam, hogy itt betartják a Törvényt!” Én teljesen el tudtam fogadni, és nem volt kifogásom ellene, de sok olyat ismerek, akik éles fegyvert kovácsolnának ebből Rabinovics ellen. Gondolj arra, hogy ahol szombaton kocsival járnak, ott a Törvényt, mint olyat legyőzték a zsidók.

Majd felmentünk a lépcsőn, és beléptünk a terembe. Kénytelen voltam megállni az ajtóban, hogy élvezhessem a szokatlan látványt.

A terem tele volt. Itt ültek, amott álltak az emberek, zsúfoltan egymás mellett. Kevés öreg, többnyire középkorúak, nagyon sok fiatal, fiatal emberek és néhány katona egyenruhában. A középső átjáróban, a két padsor között csoportok álltak fojtott hangon vitatkozva. Közöttük halkán járkált egy alacsony, sötét [ruhájú] ember, nyilvánvalóan a gondnok, aki mindenkinnek héber nyelvű Ujszövetséget osztott szét. Az egész gyülekezet kivétel nélkül fedetlen fővel ült vagy állt, miközben a tóratekerccset kihozták a helyéről, kinyitották, majd a szent nyelven [héberül] olvastak fel belőle. Igen, fedetlen fővel, a fekete bársonyfűgöny előtt,

⁶ Súl (jiddis): tanház (imaház).

mely aranyhímzésű ó- és újszövetségi verseket tárt a jelenlevők elé – fedetlen fővel,⁷ miközben Rabinovics héberül imádkozott! Ami Rabinovicsot illeti, mindig őt kellett nézmem. Amíg a liturgiát vezette, nem tudtam levenni szemem pompás, férfias fejéről, mely széles mellkasán és erőteljes vállán nyugodott. Nincs egyetlen hamisan papos vonás sem nyílt arckifejezésén, semmi okoskodásra utaló redő derűs homlokán. A tiszta Ige közvetlenül, a tartózkodás legkisebb nyoma nélkül hangzott ajkáról.

Nem ilyennek képzeltem el. És milyen hatalmas ereje volt arra, hogy felkeltse hallgatói érdeklődését!

A Tórából először héberül, majd oroszul olvasta fel a szombati heti szakaszt, a „*Matot*” parasát, utána az Újszövetségből Jakab levelének 1. fejezetét Delitzsch héber fordításában, majd oroszul.

A felolvasás alatt figyeltem a hallgatókat. Mindenki kezében könyvvel áll, csendben követve az előolvasót. Közben az egyik jelentőségteljesen biccent a másiknak, s mimikája nyilvánvalóan azt sugallja: „Így van – hallod?” Vagy szomszédok lökik meg egymást a könyökükkel, azért, hogy felhívják egymás figyelmét bizonyos szakaszokra. „Mindnyájan szorgalmasan kutatják az Írást, hogy valóban így vannak-e ezek a dolgok”⁸ – gondoltam.

A felolvasás végén következett a cárért és a vezetőkért mondott ima oroszul, s közvetlenül ezután Rabinovics odalépett a jobb oldalon levő pulpitushoz, és elkezdődött az evangéliumról szóló szolgálat. Rabinovics imádkozott. Az ima mértéke a bensőségesnek és a hit mélységének. Aki tud imádkozni, hívó ember.

„Urunk, segíts, vétkezünk! Nem bocsátlak el, míg meg nem áldasz engem.⁹ Várom a Te üdvösségedre, tárd fel dicsőségedet.” Ilyen szavak tiszta szívből fakadnak, abból a bizonyosságból, mely az üdvösség megtapasztalásából ered. Az imát Rabinovics szabadon, jiddisül¹⁰ mondta. A zsargon mindig visszataszító volt számomra, de most önkéntelenül csatlakoztam az imához. Ez után kezdődött a prédikáció. Ily módon hirdethették az Igét az apostolok. Minden mondatból ez csendült ki: „Jézust Úrrá és Krisztussá tette Isten.” A Biblia fontosságáról győzte meg a szónok a hallgatóit. Mivel a Zsoltárokból (Zsolt 119,129–136) vett egy szakaszt fejtegetése alapjául, különösen a Zsoltárok könyve fontosságát emelte ki, és rámutatott arra, hogy mennyire tévednek a zsidók, amikor értelmetlen, babonás módon használják a zsoltárokat bajelhárítás céljából, különösen súlyos betegség esetén, amikor gyakran pusztán ebből a célból felbérelt „napszamosok” mormolják el a zsoltárokat, és nem maga az enyhülésért sóhajtozó mondja el. Igen, valóban a Zsoltárok könyve, az egész szent könyv – orvosság, de nem utólag, hanem előzőleg. Az Ige megtart téged, és „*Igéd kijelentése világosságot gyűjt.*”¹¹ Minden Ige Isten szava, ezért áldás van minden Igében. Ne gondold azt, hogy az üdvösség eléréséhez először a teljes Írást át kell tanulmányoznod – ez elriaszthatna téged. Csak kezd el: már az első Ige ajtó a következőnek, és mindegyik belépést biztosít a többinek. *Megvilágosít*¹² téged, ragyogóvá és fényessé tesz, büntől mentessé, megtisztít és szentté tesz. Minden egyes Ige, ezért az egész Írás! Tehát ne mulassz el semmit! És hogy van ez köztetek? Ismeritek-e ezt az Igét? Van-e minden parancsolatnak rendíthetetlen elkötelező ereje számotokra?

⁷ Mint olvasóink jól tudják, ez ellentétben van a rabbinikus zsidó szokással, de megfelel az 1Kor 11,2–4,7-nek.

⁸ Vö. Apcsel 17,11b.

⁹ 1Móz 32,26.

¹⁰ A germán nyelvcsaládba tartozó nyelv, mely eredetileg az askenázi zsidóság nagy részének anyanyelve volt, kialakulását a középkorra teszik; német, héber, arámi és más, pl. szláv, ófrancia elemekből áll.

¹¹ *petah devarekha ja'ir* (Zsolt 119,130a). Az eredeti szövegben itt és a következő dőlt betűs lábjegyzetekkel jelölt helyeken héber betűkkel írt szavak szerepelnek.

¹² *ja'ir*

Forduljunk ezzel a gondolattal heti szakaszunkhoz, ahol ez szerepel: „*Ha valamely férfi fogadást fogad*¹³ [az Úrnak: meg ne szegje az ő szavát; amint az ő szájából kijött, egészen úgy cselekedjék.]”¹⁴ Nem bevett gyakorlat-e az, ha egy *fogadalom*¹⁵ terhessé válik, a *biróság*¹⁶ felmentést adhat alóla? De kinek van joga felmentést adni neked az alól, amit Istennek fogadtál meg? „*Szava nem késlekedik.*”¹⁷ Tagadhatjátok-e, hogy nyomorúságos helyzetben vagyunk? Az, hogy nem megfelelő egyetlen indok sem, mellyel próbáltatok megmagyarázni a dolgot, világos abból, hogy minden kísérlet a fogadalom teljesítésére sikertelen volt. Találjátok meg az igazi okot, hogy segítséget kaphassatok.

Jakab levelében rámutat erre az okra. Ez azért van, mert a Biblia nincs mindig a szemünk előtt. Olykor mintha tükörbe néznénk, pedig mindig benne kellene élnünk: „*A tanításra és bizonyágtételre [hallgassatok]!*”¹⁸ Ha visszatérsz az Igéhez, akkor van segítség számodra. Az Írás minden oldalon Róla tanúskodik, Aki egész nap kezét nyújtja felétek. Nektek szól, mert Jakab a tizenkét törzshöz¹⁹ beszél, és nem a *nemzetekhez*.²⁰ Hozzánk, hozzánk, a büszke és gögös bolondokhoz kell szólnia, hogy jelentéktelenek, kicsik, egészen kicsik legyünk, és alázzuk meg magunkat, mert amíg nem hódolunk *Királyunknak*,²¹ nincs segítség számunkra. Kicsi lett, emberként jött el hozzánk, Ő, aki a menny Ura. Kicsivé kell válnod, egészen kicsivé, ha Hozzá szeretnél menni. Kicsivé kell válnotok, mert nektek *kell Hozzá mennetek*. Ezért hallgassátok az Igét, és ne felejtsetek el! Olvassátok a Bibliát: „*Igéd kijelentése világosságot gyújt.*”²² Csak fogjatok bele, és hamarosan világosan látjátok Isten Fiának kegyelemmel és igazsággal teli dicsőségét!

A prédikációt több mint kétszáz ember hallgatta meg. A terembe kicsit többen, mint százötvenen férnek be, de a hallgatók folyamatosan ki-bejártak. Egy házaspár a szomszédságomban mély benyomást tett rám. A 35 év körüli férfi gyakran betegesen felköhögött, és mivel nem tudta elviselni a zárt terem levegőjét, az ablakpárkányon helyezkedett el. Fejét a félig nyitott ablakszárnynak támasztva, kezét ölében összekulcsolva figyelmesen hallgatta az egész prédikációt. Mellette ült fiatal felesége, aki időnként együtt érzően pillantott rá, időnként pedig teljesen magába süppedt, mintha valami belső baj emésztette volna.

Olykor előfordult a hosszú prédikáció alatt, hogy egy-egy fiatalabbakból álló csoportot meg kellett kérni arra, hogy legyenek csendben. Ezek rendszeres látogatók voltak, akik feszült tekintettel figyeltek, de nem tudtak ellenállni annak, hogy a hallottakat azonnal megbeszéljék és hangot adjanak nézeteiknek. Mások, főként suhancok, időközönként kihívó tekintettel és dörgő, a teremben visszhangzó léptekkel vonultak ki, felkeltve a gyanút, hogy kifejezetten zavarkeltéssel bízták meg őket, mivel a többi távozó – alig hallhatóan – lábujjhegyen surrant ki a szőnyegen.

Az istentisztelet két teljes órán keresztül tartott. Amikor befejeződött, ott maradtunk, hogy üdvözljük Rabinovicsot, aki szívélyes barátságossággal jött oda hozzánk. Most először láttam egész alakját, és a kifiamodott csípőjű Jákob, Jabbók Izraelje²³ állt lelki szemem előtt. Tisztelettel néztem rá, és nem tudtam megszabadulni bizonyos elfogódottságtól. A hely, ahol

¹³ *'is ki jiddor neder*

¹⁴ Vö. 4Móz 30,2.

¹⁵ *neder*

¹⁶ *bet din*

¹⁷ *et devaro lo jeaher*

¹⁸ *le-tora u-le-te'uda* vö. Ézs 8,20.

¹⁹ *sevatim* Vö. Jakab 1,1.

²⁰ *gojim* A leveleket a megtért nemzeteknek írják, ők pogány származásúak, de már nem pogányok.

²¹ *melekh*

²² *petah devarekha ja'ir* Zsolt 119,130a.

²³ 1Móz 32,21–32.

voltunk, az imaház, ahol zsidók néztek fel Krisztusra, egyaránt hozzájárult ehhez az érzéshez. Meghívott minket, hogy látogassuk meg otthonában. Így elégedetten, várakozással telve váltunk el.

Türelmetlenül vártam azt az órát, amikor Rabinovics hívott bennünket. Elképzelésem erről az emberről csak akkor közelítheti meg a valóságot, ha alkalmam lesz egészen közélről szemügyre venni. Az imateremben, az utolsó padból nézve szinte túl szép volt. Mindenesetre még egy kákán is csomót kereső kritikus szem sem tudott volna semmi mesterkéltet, semmi közönségest felfedezni ebben a természet adta, „született” keresztényben. Mégis azt gondoltam magamban: otthonában másképp lesz, ott nem a prédikátort, hanem a ház urát és atyját fogjuk látni.

De mielőtt házat felkerestük volna, a paplak felé vettük utunk, hogy Faltin lelkipásztor úrnak, az Orosz Birodalomban élő zsidók közötti misszió atyjának tiszteletünket tegyük, valamint hogy pontosabb tájékozódást kapjunk tőle – a tapasztalt, gyakorlott megfigyelőtől és a zsidó prozeliták ismerőjétől arról, ami futó látogatásunk során elkerülte volna figyelmünket.

Egy Istentől megáldott ember látványa mindig épületes és felemelő. Ha az Úr kiválasztott eszközével találkozunk, akkor mindig olyan erő befolyásol minket, melynek hatása komoly elhatározásokban és szent elszánásokban még sokáig érezhető.

Méltóságteljes alak, áhítatos tekintet. Goethe szava igaz: „Az ember alakja a [legjobb] esszenciája mindennek, ami róla érezhető vagy mondható.”²⁴ Látogatásunk, melyet csak negyedórásckányira terveztünk, több mint két órára nyúlt, anélkül, hogy észrevettük volna. Amikor végül elváltunk, meg voltam győződve arról, hogy most már én is misszionárius vagyok, és hogy rögtön, akár alkalmas az idő, akár alkalmatlan, ott, ahová a legközelebbi utam vezet, a görbét egyenessé kell tennem és a magasat alacsonnyá. Buzgalom töltött el, buzgalom Isten országáért! Nem maradhat úgy a dolgok állása, mint ahogy – sajnos! sóhajtottam – Faltin közlései szerint alakulni látszik, a jó ügynek beláthatatlan károkat okozva.

„Nyíltan meg kell mondanunk Rabinovicsnak, hiszen testvérei vagyunk, hogy tévedésből nagy hibákat követett el, és hogy magának is, mint ahogy éppen ma prédikálta, kicsinek, egészen kicsinek és alázatosnak kell lennie. A gög árnyéka sem vetülhet rá. Miért is lenne nagyképű? Egyáltalán nincs szüksége rá! Mindenki tanúsítja, hogy igaz ember.” Schönberger barátom nyugodtan meghallgatott, anélkül, hogy pro vagy kontra egy szót is szólt volna. Csak amikor szünetet tartottam, szólalt meg, inkább magához, mint hozzám fordulva: „Talán csak azért nevezik ezt gögnek, mert ez az új jelenség nem illik a sémájukba, és ezért nem tudják megérteni. »Gögös!« Pál nem ilyennek számított a többi apostol szemében? Talán, ha jobban megismerjük, akkor egészen más megjelölést találunk, mint a gög – talán ez nagyobb bátorság,²⁵ mely előtt szívesen meghajlunk!”

Ott álltunk a háznál. Vártak bennünket. Alig léptünk be a nem túl tágas udvar kapuján, amikor mély férfihangot hallottunk a közeli, az udvartól alacsony léckerítéssel elválasztott kertből: „Erre, barátaim, erre!” Elindultunk a hang irányába a nyitott kerti kapun keresztül. Egy fiatalasszony sietett el mellettünk, szégyenlősen, félénk tekintettel üdvözölt minket. Ő a ház urának férjénél levő lánya volt. Több férfi távolról bólított, anélkül, hogy megszakították volna csendes sétájukat a fák között: „Ezek peripatetikusok²⁶ – egy iskolába kerültünk” – kezdtem gondolkodni, de nem tudtam folytatni, mert már egy hosszú asztal vonta magára a figyelmemet, amelynek közelebbi végén hatalmas szamovár gőzölgött, körülötte csészék és poharak. Majdnem felkiáltottam meglepetésemben: „*Nem szabad tüzet gyűjtanotok [szombatton]!*”,²⁷ amikor az asztal távolabbi végén izzó cigarettát láttam, és a könnyű füstfelhőbe burkolózva Rabinovics kényelmesen ült egy padon. „Tévednék?” Már-már azon voltam, hogy

²⁴ Pontosan: ...der beste Text... .Goethe, Stella, 1775 (2. felvonás, Lucie szerepe).

²⁵ A magyarban visszaadhatatlan német szójáték: gög (Hochmut) és bátorság (ein hoher Mut).

²⁶ Arisztotelész által alapított, sétálva tanító filozófiai iskola.

²⁷ *lo teva 'aru 'es be-khol mosvotekhem*

megkérdem: „Ma nem szombat van?” De nem tettem fel a kérdést. A házigazda szívélyes kézsorítása, barátságos üdvözlése, a teljesen fesztelen együttlét nem engedte meg a közőködő megjegyzést.

Alig két perc múlt el, amikor már mellette ültünk olyan mélyen belemerülve a beszélgetésbe, hogy csak a poharak csendülése tudatosította bennünk, hogy nem vagyunk egyedül. A dolgos háziasszony a szamovár mellett gondoskodott a felfrissítésünkről, s lánya segített neki. Most bemutatott bennünket a hölgyeknek, akik teával és vajjas kenyérral kínáltak. Ettünk, de házigazdánk nem hagyta magát zavartatni. Így folytatta: „Testvéreim, hálát adok Istennek, hogy jöttetek, éppen most a nagy szükségemben. Valóban Isten küldött titeket. Most adjatok tanácsot, mit tegyek! Százak hisznek Messiásunkban, és csatlakoznak hozzám hitben és imában, hogy az Úr, a mi Istenünk tekintsen le ránk, és segítsen nekünk, hogy megkeresztelkedhessenek.” „Megtagadhatja-e valaki tőlük a keresztvizet?” – szakítottam félbe. „Ki keresztelje meg őket?” – kérdezte. Ekkor megtudtuk, hogy a kormányzat kedvezően bírálta el a gyülekezet megalakítására vonatkozó kérvényt, de a hozzá csatlakozók keresztelésére nem adta meg a jogot Rabinovicsnak. „Ez helyes és méltányos – mondtam. – Hogyan hatalmazhatja fel a kormányzat bárkit is a keresztelésre? Felszentelhet-e a kormányzat valakit az igehirdetésre és a szentségek kiszolgáltatására? Aki Önt az Ige szolgálatára rendelte, felhatalmazást ad a keresztelésre is. Mostanáig Jézus hatalmában volt, aki ráébresztette arra, hogy gyűjtse össze népét. Ezt tette, ezt teszi. Adjon hálát az Istennek, aki ilyen mérhetetlenül segíti! Mit akar még, hiszen a kormányzat megengedi a gyülekezet megalapítását? Ezzel mindent megadtak. Hozza létre most a gyülekezetet! Ha bármelyik zsidó vallja, hogy Jézus Isten Fia, és hitben jár Vele, csatlakozzon Önhöz, még akkor is, ha csak tízen volnának!” „Nem tízen, hanem több százan állnak készen, és mégis egy sincs, mivel nem tudok senkit sem felvenni, akit ténylegesen nem oltott be a keresztelés Jézusba – és senki sincs megkeresztelve. Nézzétek ezt a férfit és gyermekeit!”

A bejárat felé fordultunk. Egy intelligens kinézetű, középosztálybeli, modern öltözetű férfi jött három felnőtt, bájos lányával az asztalhoz. Meghatottan, örömmel üdvözölt bennünket, lányait pedig megcsókolták a ház asszonyai. Hamarosan újra leültünk, és Rabinovics folytatta: „Nézzétek ezt a férfit! Egy évvel ezelőtt, ha valaki rólam beszélt, dührohamot kapott. Lányai vették rá, hogy jöjjön el egyszer egy istentiszteletra. Azóta soha sem hiányzott, és most azt kéri tőlem, mondjam meg, hova kell mennie, hogy megkeresztelkedhessen – ő maga és gyermekei. Felesége még nem hívó. Mit tegyen ez a férfi? Gondoljátok meg, testvéreim! A kormányzat jóakarátú hozzám, és azt reméli, hogy szolgálatom hasznára lesz a zsidóknak, és a zsidó kérdést meg lehet oldani. A kormányzat azt szeretné, hogy a gyülekezetem minta zsidó közösség legyen.

Ha Faltin pásztor keresztelne meg minket, a kormányzat lutheránusnak tartana bennünket, és kérdezi a gyülekezet: »Az lenne a zsidó kérdés megoldása, hogy lutheránusok legyenek a zsidók?« Ha pedig a pravoszláv pap keresztelne meg minket, akkor is megszűnnénk zsidónak lenni! Testvéreim, senkivel sem tudatom, hol keresztelkedjen meg. Én prédikálok, és mindenki odamegy, ahová akar. Így már sokan váltak hívővé úgy, hogy én ébresztettem fel őket, és akik aztán Faltin pásztorhoz vagy a [pravoszláv] paphoz mentek. – De népem, én Izraelem! Ó, testvéreim! Amint meghallották rólam, hogy hiszek a Messiásban, odajöttek hozzám, s így szóltak: »Gyere, megkeresztellek téged, majd járjuk a világot, és mindenütt arról a csodáról fogsz prédikálni, ami történt.« Úgy akartak körülhurcolni, mint a savoy-i ember a mormotáját.²⁸ Mutogatni akartak, s azt akarták, hogy úgy ugráljak, ahogy ők füttyölnek, és így pénzt szerezzek a misszióknak. Mit akarok én tőletek – mennyit tudtam a missziótokról? Elmentem Palesztinába, hogy lakóhelyet találjak népemnek, és Jézust, a mi *nagy Urunkat*²⁹

²⁸ Antoine Watteau (1684–1721) festménye 1716-ból: Le savoyard et la marmotte (A savoy-i ember és a mormota).

²⁹ 'adon ha-gadol

találtam meg az Olajfák hegyén, a legédesebb lakóhelyet pedig az Ő mellén. Ott pihenhetsz, ott fogsz pihenni – *én népem*, Izraelem! És mit szeretnék most? Mit akarhatok? Ő, nép, én népem, hallgass a te Istenedre. Ő hív téged, gyere! Testvéreim, egyedül Jézus tud segíteni nekünk. Népünkhöz jött, és nekünk kellene elhagyni népünket? Akkor meg fogjuk találni Őt?

Mindenki elmehet tőlem, ahová akar: lehet lutheránus, orosz (pravoszláv) vagy római katolikus. De az én népem, az én gyülekezetem, melyet a kormányzat engedélyével megalapíthatok, nem lehet, és nem is szabad, hogy német, orosz (pravoszláv) vagy római katolikus legyen! Nem szükséges, hogy bármivé is váljon, hiszen már *zsidó*. Az én népem Izrael! Ki fog megkeresztelni minket?”

Schönberger barátom szótlánul ült. Olyan szívesen kiáltottam volna fel: „Barátom, kelj fel és keresztelj!” De hallgattunk. – Ó, gyakran hallgatnunk kell! Mégis megszólaltam: „Bár még nem vagytok megkeresztelve vízzel, mi igazi testvéreitek vagyunk, és úgy szeretünk benneteket, mint fivéreket és nővéreket.³⁰ Legyetek nyugodtak, és legyetek bátrak. Az Úr a mi segítségünk. Ő uralkodik, és mindent jóra fordít. Hagyjátok Őt munkálkodni! Ti pedig azt tegyétek, amit az Úr Szellemé parancsol nektek! Tegyétek azt, amire Ő a felsőbb kormányzat engedélyével felszólított benneteket: alakuljatok gyülekezetté!” „De hogyan, ha nincsenek megkeresztelve?” Mivel hallottam, hogy bizonyosságot tesznek, és dicsőítik Istent, teológusként úgy gondoltam ... [de Rabinovics folytatta:] „Őn még fiatal, barátom! Ha valakit megkeresztelnek ott, ahová megy, azaz lutheránus vagy pravoszláv lesz, és utána valami rosszat tesz, akkor azt mondanák rá: »A megkeresztelkedett zsidó!«, és sem a lutheránus, sem a görögkeleti egyház nem szenvedne kárt. Ha befogadná valakit a gyülekezetembe, aki később rosszat tenne, akkor azt mondanák róla: »Nézzétek csak Rabinovics zsidóját – milyen gyülekezet ez!« De ha meg van keresztelve, akkor átadom az Úrnak: eltemettetik az Ő halálába, és én ártatlan vagyok az általa elkövetett bűnben. A szégyen őt magát illeti, nem a közösséget.” „Egyelőre hagyjuk a keresztelés kérdését – kértem –, és vegyük szemügyre a gyülekezetet. Tanítványok gyülekezetévé válhattok, amennyiben olyan szeretet van bennetek egymás iránt, mint amelyet a mi Urunk, Jézus tanúsított irányotokban. Bizonyosan van tíz valóban megtért férfi köztetek, akik Izrael üdvét szívükön viselik. Osszátok szét egymás között a feladatokat, melyek révén egy gyülekezet – még ha ilyen kicsi is – irányítható és kiépíthető. Ezek a férfiak figyeljenek a többiekre, tartsák fenn az istentisztelet rendjét, s gondoskodjanak a betegekről és a szegényekről. Lássák az emberek, hogy szeretitek egymást. Keresztelkedjete meg, ahol és akinél csak a hitetek megengedi, és mint megkereszteltek egyesüljete gyülekezetté, és mint gyülekezet, válasszátok ki magatok közül egy férfit az Úr nevében, aki ellátja köztetek az igehirdetést és a szentségek kiszolgáltatását. Ő kereszteli meg majd az újonnan jövőket.”

Még sokáig ültünk együtt. Már késő volt, és menni készültünk, amikor a házigazda arra kért minket, hogy még maradjunk, míg nem olvasunk az Írásból, és nem imádkozunk. Minden estét áhítattal és az Úr előtti meghajlással zár családjával együtt. Most mi is hozzájárulhatunk épülésükhöz a mi Igénk által. Bementünk a házba. Mindenki, aki a kertben volt, összegyűlt egy tágas szobában levő hatalmas asztal körül. Megjelent Rabinovics veje is, aki még néhány hónappal ezelőtt a mozgalom elkeseredett ellenfele volt, most viszont a legbuzgóbb híve. Sokan voltak olyanok is, akiket nem ismertünk név szerint, de szemük arról árulkodott, hogy közeli ismerősként tekintenek ránk. Én részesültem abban a megtiszteltetésben, hogy a kis nyájnak 1János 4,7-ből és a következő versekből a hit, remény és szeretet ígét elmondhattam. Azután letérdeltünk és imádkoztunk. Amikor felálltunk, minden szem könnybe lábadt. Öröm vagy bánat volt-e az, ami miatt sírtunk? Távozóban szívélyesen megszorítottuk egymás kezét abban a reményben, hogy másnap ismét találkozunk.

³⁰ Rabinovics 1885-ben Berlinben már meg lett keresztelve.

Amikor kiértünk az utcára, felnéztünk a csillagok seregére, és némán mentünk. Végül Schönberger barátom törte meg a csendet: „Ugye, ez az ember tudja, mit akar?” „Ez az ember azt akarja, amit tud” – válaszoltam.

Másnap, vasárnap, első utunk a templomba vezetett. A liturgia már elkezdődött, amikor beléptünk. Mennyire más volt ma itt, mint ott tegnap! Felemelő ének, hatalmasan áradó orgonahangok ragadtak fel bennünket a menny felé, majd egyre nagyobb békesség fogott el minket. Éneklés és ima készítette fel a híveket az Ige fogadására, melyet a Bírák 6,25–31-ből olvastak fel a szószelekről. Ez a szakasz kimondottan arra buzdít minket, hogy vegyük fel a harcot minden kedvenc bálványunkkal, és hogy mindenütt építsük fel az Úr oltárát. Továbbá megparancsolja szent kötelességként az Úr népének összegyűjtését.

A gyülekezet nem volt népes. Az előttünk levő padosorokban nem kis meglepetésünkre észrevettünk olyan zsidókat, akiket tegnap az imaházban láttunk, többek között Rabinovics vejét. Amikor elhagytuk a templomot, az ajtóban sok zsidóval találkoztunk, akik előző éjjel csatlakoztak hozzánk az imádkozásban. Üdvözlöttük őket, és egyikük elfogadta meghívásunkat, hogy sétáljunk együtt a templommal szembeni csodálatos parkban.

„Barátom – kérdeztem –, miért jöttél ide?” „Nem vasárnap van?” – válaszolta. Kérdőzködésnek eredménye: szombaton Rabinovics társasága a zsidók miatt gyűl össze, és nem a szombat törvénye miatt. A vasárnapot azonban az Úr miatt ünneplik és szentelik meg. A szombat számukra nem a pihenés napja, hanem a missziós munkáé. Mivel egyéb napon a zsidók nem jönnek el meghallgatni az istentiszteletet, ezért ezen a napon prédikálnak, majd utána mindenki hazatér, és folytatja saját foglalkozását.

Vasárnap sokan azok közül, akik tudnak németül, Faltin pásztor templomába mennek. Kísérőnk, egy iparos, aki nehezen tartja fenn magát és terebélyes családját, sok mindent mondott Rabinovics híveinek nehézségeiről. A zsidók már nem zaklatják és gúnyolják Rabinovicsot és szektáját, hanem megszakítanak minden üzleti kapcsolatot „Betlehem” látogatóival. „Segítsen Rabinovics rajtatók” – mondják a szegény embernek, aki munkát vagy kenyeret kér tőlük. A keresztények szintén „kívül tágasabbal” fogadják őt, mivel nem tudja felmutatni keresztlevelét, amely igazolná keresztény mivoltát. Ha a missziós háznál kopogtatna, akkor bizonyos nehézségek elrendezése után jól fogadnák, és segítenének neki, előkészítve ezzel a lutheránus egyházhoz való csatlakozását – de kevesen határozzák el magukat erre a lépésre.

Rabinovicsnak nincs meg az anyagi háttere arra, hogy minden szegény emberen segítsen. Informátorunk maga is gyakran kapott tőle öt rubelt, és erről a következőket mondta: „Rabinovics annyit ad, amennyit képes, de mire jó ez? Nem keresztelhet, és nincs telepe,³¹ ahol elhelyezhetné a megtérteket.”

„Barátom – mondtam neki –, semmit sem kellene várnod Rabinovicstól, még kevésbé a zsidóktól vagy a keresztényektől. Az Úr fog gondoskodni rólad, egyedül Rá kell tekintened. Ha igaz, hogy az Ő szeretete egyesít titeket, akkor ez a szeretet gyámolít benneteket, nem fogtok szükségét szenvedni, s ti magatok pedig Krisztus kedvéért hordozzátok egymás terheit. Bármennyire kevesen vagytok és bármennyire is szegények, hozzá kell járulnotok – tehetőségetek szerint sokkal vagy kevéssel – a köztetek élő rászorultak támogatásához. Ezáltal megtudják, hogy te szereted Jézust a testvérekben és jobban fognak tisztelni hited miatt. Mindazok után, amit köztetek láttunk és hallottunk, örömmel jelenthetjük ki, hogy ti annak ellenére jöttök Rabinovicshoz, hogy világos előttetek: ebből nem származik anyagi előny számotokra, és nem kerülitek el a zsidókat gyalázó gúnyt. Ragaszkodjatok Rabinovicshoz és minden csábítás ellenére legyetek hűek hozzá. Ez a ti kötelességetek Jézus nevéért, ami mellett hitet tettetek. Ki vagytok választva és el lettetek hívva, azért, hogy népünk dicsőségét az egész világ elé tárjátok, mivel az evangélium ereje benneteket mutatkozott meg dicső módon. Azok az [elszigetelt] zsidók, akik valamelyik meglévő keresztény egyházhoz csatlakoznak, sohasem tudják

³¹ A telepen lakhatnának és dolgozhatnak is a megtértek.

a gyanút elhárítani, hogy esetükben csak a külsőségek megváltoztatásáról van szó, tehát csak arról, hogy megszabaduljanak a zsidó lét szégyenétől, hogy – ha kérdezik, kik ők – mondhasák: lutheránus, orosz stb. vagyok. Ti azonban új szégyent vesztek magatokra – a Krisztus miatti szégyent. Ha hűek maradtok, az egész világ megtudja, csak egy dolog számít nektek, az, hogy Krisztust mint Urat elismerjétek. Barátom, a zsidók dicsőségét Isten rátok bízta!”

Nagyon szívesen maradtam volna még sokáig itt, hogy beszélgessek ezekkel a most megismert emberekkel, mivel egyre tisztábban bontakozott ki bennem a ragyogó képe egy olyan „eljövendő” gyülekezetnek, amely mint jogos trónörökös ismeri el Jézust, és a jelentősége annak, hogy a letört ágak [a zsidók] újra be lesznek oltva saját olajfájukba! Milyen élet fog e természetes ágakban megnyilvánulni, ha már a természet ellenére beoltott ágak esetében is ilyen pompás dolog jött létre!³² Ez a látomás csak oly módon valósulhat meg, ahogyan Rabinovics elkezdte! Az egyes [elszigetelt] zsidók, akik valamely keresztény egyházhoz csatlakoznak, nem a törzsbe, hanem csak az ágakba oltódnak be, és csak közvetett élet járja át őket – olyan élet, amely több-kevesebb évszázadon át már minden pusztaságon és sztyeppén átfolyt, s jelenig tartó útján elvesztett valamit eredetiségéből, közben pedig sok idegenszerűt fogadott magába. Hogyan hathatna a szegény letört ágakban³³ a szellem és az erő bizonyítékaként mindaz, ami ellenszegül egész természetüknek? Mégis gyakran csodálkoztak azon, hogy milyen pompás gyümölcsöket hoznak az ilyen ágak is. Hadd áramoljon saját olajfájuk őseje csatornák nélkül a természetes ágakba, és akkor biztos vagyok abban, hogy a világ imádva fogja csodálni ezt az isteni színjátékot.

Isten Izraele akkor élő tanúként támad fel az Egyház és a világ minden hitetlensége ellen.

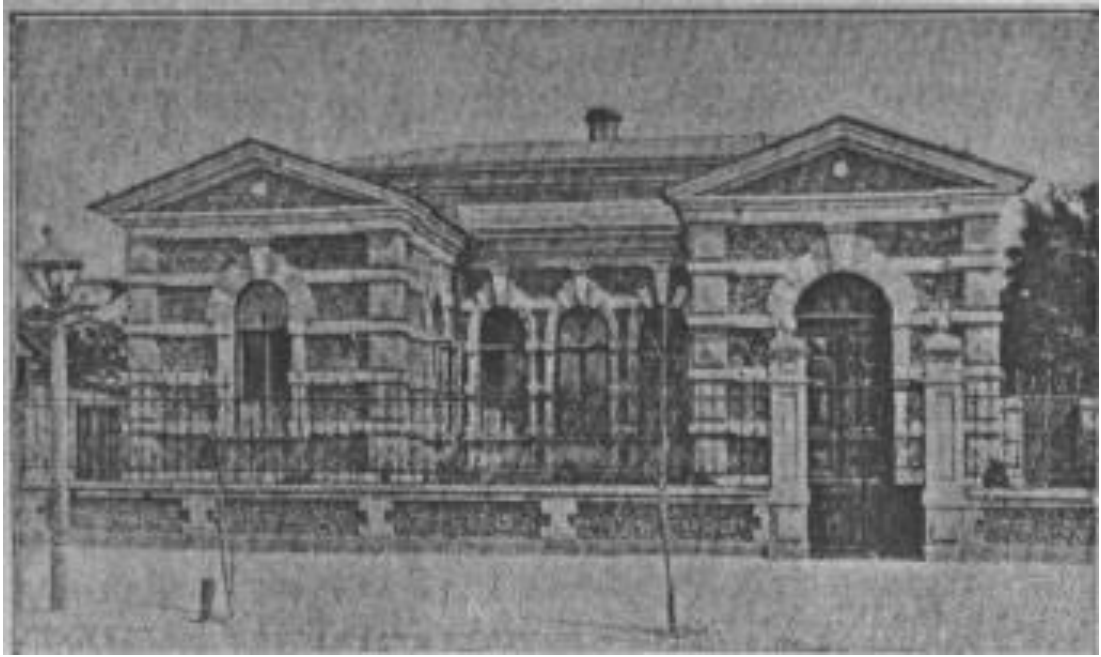
Szívesen maradtam volna tovább, de lelkeszi teendőim nem engedték, és készülnöm kellett a visszautazásra. Még egyszer elmentem üdvözölni Rabinovicsot. Megértettem álláspontját, és sok dolgot megbeszéltünk, melyek fontosnak tündek számomra. Megtudtam, hogyan szándékozik – ha a körülmények engedik – naponta imaalkalmat tartani, kétszer egy héten bibliaórát és minden szombaton pedig külön gyermek-istentiszteletet. De most az a fő feladata, hogy megalapítsa a gyülekezetet, majd pedig bővítse.

Mennem kellett. Távozásom előtt azonban együtt imádkoztunk. Isten meghallgatja az imát, és mi komolyan imádkoztunk. Az Úr nevében megáldottuk egymást.

Legyen az Ő áldása a kisinyovi gyülekezet védelméül! Áradjon ki onnan áldása népére, hogy Izrael áldása lehessen a föld minden népének!

³² Vö. Róm 11,24.

³³ Olyan elszigetelt zsidókról van szó, akik az oldalágakba (a keresztény egyházakba és nem a zsidókeresztények közé) vannak beoltva.

A Somerville Memorial Hall kívülről, ami 1890-ben lett Rabinovicsék imaháza

II. rész

1888

Ezzel a címmel már tavaly tudósítottam arról, amit Rabinovicsnál és híveinél hallottam és láttam. Azóta gyakran hírbe hoztak az úgynevezett kisinyovi kereszténymozgalommal, mégpedig oly módon, mely szükségessé teszi, hogy ismét nyilatkozzam ebben az ügyben, vagy sokkal inkább most először szóljak a kisinyovi szolgálat jelentőségéről és értékéről, hiszen a „Kisinyov”³⁴ nem vélemény volt, hanem csak a benyomásaim visszaadása. Akkor még nem tudtam ítéletet alkotni, mert nem néztem sem a szolgálatot, sem az ottani személyeket kutató, kritikus szemmel. Most azonban, hogy lelkiismeretesen, alaposabban megvizsgáltam a mozgalmat, mert ez a nyilvánossá vált nézeteltérés következtében szükségessé vált, abban a helyzetben vagyok, hogy további – és reményeim szerint pontosabb – tájékoztatást tudok adni róla.

De vajon indokolt-e? Vajon nem lenne-e jobb békén hagyni a dolgot? Saját ügyemben a kisujjamat sem mozdítanám. Azon a véleményen vagyok, hogy ki kell várni, míg az igazság előbújik, mint a Nap, és a felhők, melyek el akarták takarni, el nem pirulnak szégyenükben. De itt lényegesebb dologról van szó. Mi múlik ugyanis Rabinovicson? Ő sem csalhatatlan, és nem is érinthetetlen. Ha hibázik, akkor elbukik. De az ügy nem bukik el vele együtt. Bár ő maga a mozgalom kezdeményezője, semmiképp sem abszolút vezetője. De azért, mert talán már nélkülözhető, ne hagyjuk igazságtalanul elbukni. Elismerem, hogy kész vagyok egy jó ügy támogatása érdekében még egy vezető különféle fogyatkozásait is körültekintően és kíméletesen kezelni, mint ahogy nem vetek meg és nem teszek nevetségessé egy valóban jóra való embert, aki jóhiszeműen rossz ügyért harcol.

Tudósításom miatt Rabinovics ellenfelei úgy érezték, hogy megtámadtam, megrendítettem pozíciójukat, s úgy gondolták, hogy ellencsapással kell válaszolniuk. Ez azonban annyira ügyetlenül történt, hogy az akció minden közbeavatkozás nélkül összeomlott. Így mentesülök attól, hogy válaszoljak Faltin lelkipásztor úr éves beszámolójára, és attól is, hogy visszautasítsam Allendorf „elnök” szabadszájú kijelentéseit.³⁵ Allendorf dicsérte Faltin lelkipásztor úr bátorságát, amellyel az éves beszámolóban kiállt az igazság mellett.

Pusztán a tavalyi beszámoló hiányosságait akarom pótolni, tekintettel a napvilágot látott panaszokra. Mindenesetre az érintetteknek jól jött, hogy a „Kisinyov”-ban bizonyos dolgokról egyáltalán nem szóltam, másokról pedig csak futólag, abban a hiszemben, hogy a kizárólag ránk tartozó ügyeket nem szabad a nagy nyilvánosság elé tárni. Így Faltin és Allendorf urak viselik a felelősséget mindezért. Ugyanis azt, amit a „Kisinyov” Faltinra tekintettel tapintatosságból jótékonyan homályban hagyott, ők a bengáli tűz sziporkázó rivaldafényében ország-világ elé hurcolták. Ezt az utóiratot azért fűzöm a „Kisinyov”-hoz, hogy Rabinovics úr nevét többé ne gyalázhassák.

Az úgynevezett „kisinyovi ügy” körüli vita már a legjobb úton volt, hogy elüljön, amikor megjelentettem rajongó tudósításomat, és szörnyű zavart okozva felkavartam az álló vizet. Másrészt azt is mondják, hogy szangvinikus vagyok, és mindig vérmérsékletem szerint kapnak színezetet és formálódnak az általam szemlélt dolgok. Ezért bizonyos ellentmondások vannak a nyilvánosságnak szánt és a magánjellelű beszámolóim között.

Egyik vádat sem szabad szó nélkül hagynom.

³⁴ Az „In Kischinew bei Rabinówitsch” első része 1887-ben jelent meg. Itt egyszerűen csak „Kisinyov”-ként hivatkozik rá.

³⁵ Faltin Kisinyov lutheránus lelkésze, zsidómisszióval is foglalkozott. Allendorf a kisinyovi lutheránus egyháztanács elnöke.

Jó zsidókat,³⁶ akik kénytelenek nélkülözni a gyülekezetet, állítólagos hivatásos gyógyítók kíméletlen masszázsnak, gyúrásnak és nyújtásnak vetettek alá Kisinyovban, azért, hogy a tiltakozó „végtagok” végül az orosz-lutheránus gyülekezet „öntőformájába” illeszkedjenek. A sokat kifogásolt zavarkeltés abban áll, hogy ezek a zsidók csak tölem hallhattak arról, hogy létezik egy „református” egyház is az evangéliumi kereszténységen belül, de nekik nem szükséges se „reformátussá”, se „lutheránussá” válniuk.

Természetes, hogy egy elszigetelt zsidó hű, élő „végtagként”, ahogy bármelyik más egyházhoz, úgy, a lutheránus egyházhoz is tartozhat, ha a lutheránus egyház közvetítette neki az üdvöt a Krisztusba vetett hiten keresztül, és a zsidó ez által gyermeki viszonyba lépett vele. Mit számít, ha ennek az „anyának” ráncai és foltjai vannak? Ha egy elszigetelt zsidó átlép a lutheránus egyházba, mindig szembe találja magát a nyomasztó többséggel, melynek a liturgia és a kereszt kultusz bizonyos „fonásait” meg kell tudnia bocsátani. Ez nem hátráltatja az üdvösség megélésében, mert valójában – már se nem zsidó, se nem filippibeli [pogány] – a kereszt kedvéért vált lutheránussá.

Kisinyovban azonban – már most előrebozsátom, sajnos!³⁷ – arról van szó, hogy a zsidók egyik egyházzal sem állnak igazán kapcsolatban, azaz, a Krisztusban való hithez – hogy Ő a Messiás, Izrael királya és Isten Fia – nem valamely egyház segítségével, hanem eredeti zsidó prédikáció révén jutottak. Ezért nekik homogén közösségekben kell egyesülniük, amelynek nem kell tekintettel lennie egy kulturálisan különböző többség szokásaira és az avítság által megszentelt rítusaira. Elfogadhatják-e az ilyen zsidók a lutheránus gyülekezeti-, egyházi- és istentiszteleti rendet, s így lutheránussá válhatnak-e? Nem! Elszigetelt zsidók, legyenek akár több ezren is, megtehetik, de „a zsidók” soha! A kisinyoviak hamar felismerték ezt. De nem ez az, ami a jóindulatú embereket és az Izraelért égő szíveket az ellenkező táborban felbosszantotta.

Időnként megpróbálja az ember még a világot is meggyőzni, hogy sikerült a saját [lutheránus] templomtornyából szabadon rápillantani Isten birodalmára, és hogy lehetőség szerint a zsidó sajátosságoknak a kisinyovi lutheránus gyülekezet egy esetleges zsidó tagozatában kellene teret adni. Vagy szégyelljük nyíltan bevallani, hogy itt az emberi szűklátókörűség próbált a kicsinyes vallásoskodás babérajaiért harcolni? Ez valóban szűklátókörű lenne, de mégis emberi, és ezért megbocsátható. De megbocsáthatatlan az, amikor így panaszkodnak: „Idegenek jelentek meg abban, ami az enyém!”

Idegenek! Igen, idegenek szerencsétlen beavatkozása!

Óh! Rabinovics olyan jó, nemes és tiszta! Nincs benne semmi abból a zsidó gögből, amely nem tud meghajolni! Gyermeki módon, jámboran nézett fel a lelkipásztorra. Sajnos ekkor megjelent Wilkinson úr, és ez az „idegen” leveleivel a gyermek Rabinovicsból férfit csinált. Ezt már nem lehetett tovább tűrni. Rabinovics dőlyfös lett! Nem akart többet tanulni. De mégis el kellett viselni, mert hitelessége kétségtelenül kiemelkedővé tette. S bőségesen folytak a mozgalmára szánt adományok mindenfelől Faltin missziójához. A bajt csak tetézte, hogy egy újabb idegen is megjelent a színen, egy bizonyos Schönberger. „Ki is ez az ember? – kérdezte Faltin úr magától néhányszor – Mit is akar? Hiszen még csak nem is angol!” Ez a Schönberger elkövette azt a bűntettet, hogy Rabinovics, aki eddig legalább szavahihetőnek számított, egy éjszaka alatt kétes, erkölcsileg kifogásolható, kapzsi, pénzsóvár, ugyanakkor tanulatlan, képzetlen ember lett! Mit is tett ez a Schönberger? Ez egyenesen szörnyű! Meghiúsította, hogy Rabinovics a lutheránus lelkipásztortól függjön. Elérte azt, hogy Rabinovics a családjára ellátásához szükséges anyagi eszközöket lelkipásztori közvetítés nélkül kapja meg.

³⁶ Olyan zsidókról van szó, akik szeretnének keresztényekké lenni.

³⁷ Kissé gúnyos Faltin lelkipásztorral szemben!

Micsoda bűntény! Hát szabad pénzt bízni egy prozelitára? Azonban még ez sem az, ami hagra ingerelte őket.

Schönberger úrnak sikerült átlátnia azon a finomszövésű hálón, amit Rabinovics fejére dobtak Kisinyovban, valamint felismerte azt a célt is, amit mindez szolgált. Miután Rabinovics bemerítkezett Berlinben, Faltin lelkipásztor úr elárulta, mi van a szíve legmélyén. „Ez csak hasznomra lesz – mondta –, mert Rabinovics nem keresztelhet. Mindenkinek, akire hatást gyakorol, hozzám kell jönni, hogy megkeresztelkedjen. Hiszen már minden olyan szépen elő volt készítve!³⁸ A konzisztóriumot megnyerték, egy lelkipásztort is kilátásba helyeztek. A nagy dicsőségen kívül, melyet a dolgok szerencsés alakulása ígért, az egyház egyik tekintélyes embere – talán csak tréfából – ezer rubel prémiumot ígért arra az esetre, ha megvalósul a kilátásba helyezett menet, amelyben negyven, a lutheránus templomban megkeresztelt család vonult volna át a keresztény zsinagógába, a menet élén Rabinovicssal. Erre elköveti Rabinovics azt a bolondságot, hogy megkeresztelkedik Berlinben! De ez nem számít! Nem keresztelhet. S ti, zsidók, csak tudjátok, hogy Rabinovicsot megkeresztelkedése ellenére a kormányzat továbbra is zsidónak tekinti, és minden korlátozás vonatkozik rá, jogfosztott – mivel nem én kereszteltem meg. Látjátok, hozzám kell jönnötök, csak általam juttok el a vágyott dicsőség birodalmába!” Rabinovics hívei közül némelyeket tényleg lépre lehetett csalni ilyen beszéddel. A többieknek pedig még azt mondják: Rabinovics nem tud segíteni nektek, nincs telepe,³⁹ nem tud közbenjárni értetek. S ha ez nem elég, jön valaki még szégyentelenebb rá-galmakkal: „Rabinovics becsap titeket! Londonból pénzt kap értetek, de ebből semmit sem ad nektek. Látjátok, külföldön volt, s hozott a lányának egy arany karperecet, de nektek semmit sem ad! Most házat vett magának a missziós pénzekből, de a ti lakbéreteket nem fizeti ki!” Ezek szó szerint Faltin ügynökeinek szavai. Csodálkozhatunk-e, ha a szegény emberek lépre mennek és összezavarodnak? Meglepődhetünk-e azon, hogy Rabinovics kedvetlen lett? Faltin viszont azt gondolta, hogy végül mégis eléri célját, mert Rabinovics megpuhul. S ekkor jön Schönberger, és elköveti azt a hibát, hogy meghív engem egy kisinyovi látogatásra. Miután kellő bepillantást nyertem, kész voltam arra, hogy minden Rabinovics által ajánlott zsidót befogadjak, tanítsak és végül megkereszteljek. Természetesen ennek hamarosan híre kelt. Ha pontosabb ismeretem lett volna az ottani állapotokról, talán távol tartottam volna magam ettől a darázsfszektől. De én inkább azt feltételeztem, hogy Faltin lelkipásztor úr szívből örülni fog annak, hogy bennem hasonlóra törekvő embert talál.

Köztudott, hogy nem sokkal kisinyovi látogatásom után Rabinovics három lánya és három férfi Rohrbachba jött, hogy tanítsam, majd kereszteljem meg őket. De nem mindenki tudja, hogy Faltin ügynökei azonnal mindennapos látogatói lettek a férfiak otthonmaradt feleségeinek, és szemrehányásokkal illették őket: „Tudjátok, hol vannak a férjeitek, mi fog velük történni? Lemészárolják őket! Rabinovics sok ezer rubelt kap Londonból mindenkiért, akit megkereszteltet, és ti ebből semmit sem kaptok.”

Ennek első eredménye az lett, hogy nem sokkal ezután az egyik feleség, akit Faltin ügynökei oktattak ki az utazásra, férje után jött és hazatérésre kényszerítette. Az sem ismeretes, hogy Faltin egyik prozelitája mindezek után folyton Rohrbach közelében tartózkodott, azért, hogy – legalábbis saját bevallása szerint – megtudja, mit művelek, és ezt Kisinyovnak tudósítsa. Többször megjelent itt és szemrehányást tett katekumeneimnek:⁴⁰ „Miért tettétek meg ezt az utat, hiszen úgylis el kell mennetek Faltinhoz, mert csak neki van engedélye a kormányzattól arra, hogy zsidókat kereszteljen.” Bizonyos körülmények arra kényszerítettek, hogy az egyik férfit hat hetes tanítás után megkereszteljem, még mielőtt a konzisztóriumtól kért engedélyt kézhez kaptam volna. Abban a biztos tudatban voltam, hogy az engedélynek

³⁸ Itt a szerző újra visszaugrik a Rabinovics megkeresztelkedése előtti helyzethez.

³⁹ Olyan hely, ahol a megtért zsidók lakhatnának és dolgozhatnak.

⁴⁰ Itt a katekumének az ősegyházi hagyományhoz hasonlóan a keresztelésre készülnek, és kérdés-felelet formájában tanulják a vallás alapvető tanait (a katekézist).

már úton kell lennie. Faltin prozelitája jelen volt a keresztelőn, s másnap Kisinyovba utazott. Néhány nap múlva megjelent egy veszettül zsidóellenes odesszai lapban, a „Novorosszjiskij Telegraf”-ban (Nr. 3857) a következő olvasói tudósítás, ami megérdemli, hogy teljes terjedelmében közöljem:

Rohrbach (Odesszai körzet), szeptember 20.

Népes telepünkön történt valami, amivel minden jóra való kereszténynek foglalkoznia kell. Megjelent itt egy kis zsidó társaság azzal a szándékkal, hogy a református egyház szertartása szerint felveszi a kereszténységet. A társaság az orgejevi illetőségű Jozsef Rabinovics három lányából áll, akiket a törvény miatt eddig egyetlen lelkipásztor sem volt hajlandó megkeresztelni, és két másik, negyven éves zsidó férfiből, akiknek meglehetősen gyanús az előéletük.

Egyébként tudjuk, hogy belügyminiszteri engedéllyel egyedül a kisinyovi körzet prédikátora foglalkozik Dél-Oroszország összes lelkipásztora közül már több évtizede azzal, hogy megkeresztelje azokat a zsidókat, akik a lutheránus egyház szertartása szerint kívánnak keresztények lenni. De nem minden zsidónak sikerül a kisinyovi lelkipásztortól elnyerni a kereszténységet! A kisinyovi lutheránus egyházi tanács utolsó éves beszámolójából kiderül, hogy az 1886–1887-es évben mindkét nemből kétszáz zsidó jelentkezett a lelkipásztornál, de csak tizenegy személynek sikerült megkeresztelkednie. Mik lehetnek az okai annak, hogy a kisinyovi lelkipásztor úr ilyen sok zsidót elutasított? A motívumok világosak. Az Oroszországban született és nevelkedett kisinyovi lelkipásztor több mint harminc éve áll az orosz kormányzat szolgálatában. Buzgó, hű szolgálataiért nagy arany mellkeresztet és sok más rendjellel kitüntették. A lelkipásztor pontosan betartja a zsidók keresztelésére vonatkozó törvényeket. Érthető, hogy olyan zsidók, akik szeszest itallal kereskednek, nincs biztos foglalkozásuk, nem tudnak elegendő bizonyítékot felmutatni előéletükről, akik nem tudják megmondani, mi a megélhetési forrásuk, csak annyit árulnak el: valamilyen fizikai munka, hasonlóképpen azok a zsidók, akik a kereszténységet nem abból a meggyőződésből kívánják elfogadni, hogy az elődeik által keresztre feszített Megváltó a Messiás, hanem pusztán nyilvánvaló anyagi érdekből, semmiképpen sem keresztelhetők meg. Azokat, akik a lelkipásztor minden követelményének megfelelnek, néhány hónapon keresztül felkészítik egy vizsgára Isten Igéjéből, melyet magasan képzett személyekből álló egyházi tanács előtt tartanak. Az, aki megállja a helyét a vizsgán, még további tanítást kap Isten Igéjéből, vagy elbocsájtják, hogy nézzen magának valamilyen munkát. Eközben az egyházi tanács elküldi az ülés jegyzőkönyvét az Egyetem Konzisztóriumhoz Pétervárra azzal a kéréssel, hogy értesítse erről a belügyminiszter urat, aki engedélyezze a szóban forgó zsidó megkeresztelését. Most azonban képzeljétek el, mi történik nálunk Rohrbachban! Az orgejevi illetőségű Jozsef Rabinovics, miután külföldön egy teljesen ismeretlen egyház szertartása szerint felvette a kereszténységet, már régóta próbálkozik azzal, hogy az új izraeliták Oroszországban nem létező szektájának lelkészeként ismertesse el magát. A kormányzat azonban nem engedélyezhette, hogy ez a tudatlan, teljesen képzetlen zsidó új szektát alapítson – hiszen már e nélkül is van elég szekta nálunk. Ráadásul olyan keresztény szektát, amely megünnepli a szombatot, és megtartja a körülmetélés rítusát (ez egyáltalán nem kereszténység lenne, hanem valamilyen misztifikáció)! De hogy sikertelensége ellenére büszkélkedni tudjon a külföldi misszionáriusok előtt, akiktől tekintélyes éves fizetést kap (kapizsgálok már, hogy mi készítette arra, hogy ne Oroszországban vegye fel a kereszténységet?), egyezséget kötött a szintén zsidó származású, rohrbachi református lelkipásztorral, akit néhány hónappal ezelőtt neveztek ki Rohrbachba. Akkor ő is orosz állampolgár lett, úgy, hogy egy szót sem értett oroszul. S Rabinovics elküldte hozzá a fent említett, őt

főből⁴¹ álló társaságot, hogy megkeresztelje őket. Telepeseink⁴² álmodni sem merték volna, hogy ezeknek a személyeknek szándékukban áll felvenni a kereszténységet. A zsidó asszonyokkal való beszélgetések során az a meggyőződés alakult ki a telepesekben, hogy csak gúnyolódnak a kereszténységen, nem ismerik el Krisztus feltámadását, és ragaszkodnak a körülmetélkedés rítusához. Kétségtelen, hogy németjeink csak ellenszenvvel tudtak ezekre a csavargókra tekinteni, sőt többször felszólították őket, hogy menjenek a pokolba, mert „nélkületek is van itt elég naplopó”. Ekkor lép színre hirtelen védelmezőjükként a rohrbachi református lelkipásztor, Venetianer, aki arra számított, hogy telepünk messze van a kormányzat székhelyétől. Két hét alatt valahogy felkészítette a román állampolgárságú, zsidó Abraham G.-t, akit Rabinovics küldött, anélkül, hogy túl sokat törődött volna a törvényes eljárással. Figyelmen kívül hagyta, hogy lelkipásztorként és orosz állampolgárként nem az osztrák, hanem az orosz kormányzat törvényeit kell betartania. A felsőbb hatóságok minden engedélye nélkül szeptember 20-án a református templomban megtartotta a keresztelőt, melyen több ezer fő volt jelen, akiket a környékről hívott meg. Sok jelenlevő elégedetlen volt ezzel a törvénytelen lépéssel, indokként azt felhozva, hogy nem akarnak maguk között olyan embereket tudni, akik kigúnyolják a kereszténységet.

Nagyon jó lenne, ha az odesszai körzet rendőrfőnök ura – az 1882. május 3-i törvény értelmében – parancsba adná, hogy távolítsák el ezeket a csavargó zsidókat, akik Rohrbachba (ahol nem is szabadna élniük) csak azzal az ürüggyel fészkeltek be magukat, hogy szeretnék a kereszténységet felvenni.

Nagyon kívánatos lenne, ha a német újság „Od. Ztg.” [Odessaer Zeitung]⁴³ a fentieket nyomtatásban megjelentetné, azért, hogy olvasóinak a német telepen tudtul adja, hogy egyáltalán nem létezik az új izraeliták szektája.

aláírás: „Telepes”

Ki a szerzője ennek az értékes írománynak? Nincs szükség túl sok bizonygatásra, hogy a névtelen tollforgatót nem Rohrbachban kell keresni. Már a német „Od. Ztg.”-hoz intézett felszólítás is bizonyítja, hogy először meg kell dolgozni a jó telepeseket, azért, hogy hasonlóképpen gondolkozzanak. Sokáig azt a prozelitát gyanúsítottam, aki Faltin teljhatalmú kémjének adta ki magát. De amikor egyszer beszéltem vele erről a levélről, Faltin úr maga jelölte meg nekem a kisinyovi lutheránus egyháztanács elnökét, Allendorf urat mint „lehetséges” szerzőt, aki Delitzsch professzort is neveltségessé akarta tenni Faltin érdekében a pétervári „Ev. Sonntagsblatt”-ban [Evangelisches Sonntagsblatt].⁴⁴ Legyen ennyi elég! Allendorf írhatta a levelet. Biztos, hogy Kisinyovban írták.

Rabinovics tisztában volt mindezzel, és ezen kívül el kellett túrnie a mindennapos piszkálódásokat is. S eközben „diplomata álarcot” kellett volna felvennie, és soha nem lett volna szabad elhúznia a száját? Ennek a rendkívül érzékeny léleknek némának kellett volna maradnia, amikor a hűtlenség a legpimaszabb táncát járta? Azok a prozeliták, akik csak Faltin intésére vártak, gyakran Rabinovics asztalánál ették tele magukat, s utána a lutheránusoknál még desszertet is akartak kapni.

Ebben a díszes társaságban az utolsó – de lelkiismeretlenségét tekintve egyáltalán nem az – megkeresztelkedett Odesszában a lutheránusoknál, hogy elkerülje a rá leselkedő veszélyeket, mivel közel került a nihilistákhoz. Aztán, mivel azt képzelte, hogy prédikátor lehet, elfogadta a bemeletést a baptistáknál Tbilisizben. S amikor ez hiábavalónak bizonyult, Faltinhoz fordult állásért a misszióért. Közben az újságokból tudomást szerzett Rabinovicsról és

⁴¹ Eredetileg összesen hat főből állt a társaság.

⁴² A rohrbachi német telepések.

⁴³ Német nyelvű újság 1861–1918 között.

⁴⁴ Teljes nevén: St. Petersburgisches Evangelisches Sonntagsblatt – német nyelvű újság 1858–1915 között.

a rohrbachi keresztelesekről, idejött, s nálam így mutatkozott be: „Van egy idős anyám, akit támogatnom kell. Őt szintén szívesen az egyházhoz vezetném, de lelkiismereti okokból nem szeretném, ha lutheránus lenne. Ezért Önhöz jöttem, és magam is református szeretnék lenni.” Kérésére magamnál tartottam, gondoskodtam arról, hogy tanítással – mint okleveles iskolai tanító – kereshesse meg a kenyerét. Tanítottam héberre, végül, mivel becsületesnek tartottam, megbíztam, hogy tanítsa azokat az embereket, akik Kisinyovból hozzám jöttek. Ugyanis az volt a tervem, hogy majd utánuk megy Kisinyovba, és ott e megkereszteltek gyermekeinek tanítója lesz. Minden jól ment, amíg védencem meg nem győződött arról, hogy nem vagyok hajlandó, vagy nem vagyok abban a helyzetben, hogy megadjam neki a szükséges anyagi eszközöket teológiai tanulmányához. – Ekkor elkezdte győzködni a kisinyovi férfiakat, hogy térjenek mégis vissza Faltinhoz, itt ugyanis semmit sem kapnak. Ő pedig néhány botrány után búcsúzás nélkül elhagyta Rohrbachot, kijelentve, hogy most Faltinhoz megy, aki megígérte neki, hogy Dorpatba⁴⁵ küldi. És valóban megjelenik Kisinyovban, de Faltin éppen elutazott. Mit csináljon? A legártatlanabb képpel kopogtat Rabinovicsnál, befogadást kér mint barát, aki Rohrbachból szívélyes üdvözlést hoz. Tíz napon át ott lakik és eszik, míg Faltin meg nem érkezik, s abban a pillanatban rögtön elfelejti, hol lakott eddig. Nos, jelenleg ez az úr Baselen van, és Dr. Heman mint „megbízható forrást” használja őt Rabinovicsal kapcsolatban. Mindezt tudja Rabinovics, és ez ne lenne hatással a világról és az emberekről alkotott ítéletére? Mégis tartózkodó, és nem gyalázkodik, mint ahogy ellenfelei teszik.

Természetesen nem voltam tisztában mindennel, és különösen Faltin lelkipásztor urat olyan nagyra értékeltem, hogy kis híján a Rabinovicsról kialakult véleményemben rendültem meg. Még sincs számomra semmi ellentmondás. A „Kisinyov” minden szavát ma is elmondhatnám. De hasonlóképpen későbbi állításaimat is fenntartom.

Rabinovics nem lelkipásztor! Ő egy Pál köztünk, különösen a zsidóknak, de majd meglátjuk, hogy a görögöknek⁴⁶ is az. Bánjatok takarékosan a rajongás vádjával, ti, akik Rabinovicsot sohasem láttátok és hallottátok, és ha igen, sohasem borultatok a keblére! Nem, ő nem lelkipásztor, hogy létrehozson egy gyülekezetet, építse és megtartsa, nem pásztor, hogy minden egyes bárány után menjen, és ápolja. Ezt az embert nagyra, a legnagyobbra választották ki. De követői, akik nagyon sokan vannak, sem alkotnak „egyházi közösséget”, hanem kivétel nélkül megtért emberek.

A legkiválóbb lelkipásztor azt mondhatná: „Mihez kezdenél, ha értelmes és biztos kézzel vezetett, hozzád eddig feltétlenül odaadó gyülekezeted hirtelen megtérne? Nem hullana-e szét egy csapásra a száztagú közösség megannyi önálló egyénre?”⁴⁷ Milyen gyakran kellene emiatt ridegnek, keménynek, látszólag szeretet nélkülinek lenned! Egyszer, még ismerettségünk kezdetén, beszéltem Rabinovicsal egy olyan férfiről, aki nagyon érdekelt. „Ez egy kutya!” – kiáltott fel azonnal böszülten, úgy, hogy döbbenet visszahököltem, és szomorúan, megbántva mentem el tőle. „Hogyan? – panaszkodtam magamban – Rabinovics tud így is beszélni, ilyen szeretet nélkül, ilyen durván?” De nézd csak! Pál is azt mondta hajdan: „Órizkedjete az ebektől!”⁴⁸ S utólag el kell ismernem: Rabinovicsnak igaza volt, amikor így nevezte azt az embert. Pálhoz hasonlóan Rabinovics Krisztusért él és szenved, az Igéért, népéért és népe által Izraelért. Milyen keresztény! Milyen jártas az Írásban! Egy igazi izraelita!⁴⁹ Hallottam, amikor zsidókat utasított rendre. Ilyen szigorúan még egyetlen antiszemita sem beszélt, és mégis csordultig volt szeretettel! Mi, modern emberek, akár zsidók, akár görögök, nem tudjuk megérteni ezt a férfit, mint ahogy Pált is félreismerték és félreértették mind a zsi-

⁴⁵ Tartu német neve (ma Észtország második legnagyobb városa).

⁴⁶ Pogányoknak.

⁴⁷ A német eredetiben Pastörchen: tekézésben, ha csak a legközelebbi bábu marad talpon (legalább két gurítás kell hozzá).

⁴⁸ Vö. Filippi 3,2.

⁴⁹ Vö. Jn 1,48.

dók, mind a görögök. Milyen nehéz ez az elszigetelt helyzet! Pál kijelentheti: „Ha az emberek szeretnék tetszeni, nem lennék Krisztus szolgája.”⁵⁰ Mégis ő a zsidóknak zsidó, a görögöknek görög, s ennek így kellett lennie. De ez milyen könnyen előidézhethet mindenféle gyanúsítgatásokat! Rabinovics helyzete mutatis mutandis⁵¹ hasonló. Hitben és ismeretben magasan felülemelkedik egész kisinyovi környezetén. Isten arra hívta el, hogy népe legmélyebb rétegeit keltse életre, hogy népének Krisztust prédikálja. Ennek a Krisztusnak azonban sok barátja van. Ha Rabinovics meg akar felelni Istentől megszabott feladatának, kötelessége, hogy egyeseket távol tartson magától.

Nemrég panaszkodott, hogy gyakran kerül olyan hangulatba, mint az a zsidó Romániában, aki jelentkezett keresztelezésre, de a keresztelezés napján az őszinte vezeklés bizonyítékául hagynia kellett magát megostorozni, mégpedig annyi csapással, amennyi szentje van az egyháznak. Alávetette magát ennek a gyötoremnek, de amikor több óra után is még egyre újabb és újabb szentek jelentek meg, odakiáltott a kíváncsiságból odasereglett zsidó barátoknak: „Zsidók, kedves zsidók, ti könyörületesekek⁵² vagytok, mentsetek ki a gonosztevők kezéből!”

Ha elmegyünk hozzá, barátságosan fogad bennünket.

Mégis, mielőtt belépnénk, döntsünk azokról a kérdésekről, melyeket hozzá akarunk intézni. Mindenekelőtt meg kell bizonyosodnunk abban, hogy egyáltalán keresztény mozgalommal van-e dolgunk. Mi lenne, ha Rabinovicsot rögtön egy köntörfalazás nélküli, nyílt valómásra kényszerítenénk, feltéve a kérdést: „Hiszed-e, hogy Krisztus Isten Fia és örökkévaló Isten? Mi neked Krisztus elsősorban: Izrael megszabadítója vagy a világ megváltója, mindenki bűne miatt halt meg a kereszten, mindenki megigazulására támadt fel?”

Ez évi nagypénteki prédikációja végén Rabinovics így szólt a zsidókhöz:

„Testvéreim, vessétek szemeteket a Golgota hegyére, és láthatjátok, hogy az értünk adott váltságdíj nagyobb, mint Isten átka,⁵³ mellyel az Ebal-hegyen sújtott minket, és hogy mennyei Atyánk áldása ott, a Golgotán gazdagabbnak bizonyult, mint a Garizim hegyén adott áldása.⁵⁴ Pillantsatok fel a Messiás keresztjére, és világosan látni fogjátok, hogy ez Jahve kapuja, melyen az igazak mennek be, az egyetlen bejárat, mely nyitva minden ember számára – bárkik legyenek is, akár körülmetéltek, akár körülmetéletlenek –, hogy közös szellemben lépjenek be mennyei Atyánkhoz. Nyissátok ki szemeteket és nézzétek a dicsőség Urát, a megfeszített Jézust, milyen pompás ez a főpap, aki maga válik engeszteléssé a bűnünkért! Milyen szép és szeretetre méltó a juhok nagy pásztora, aki Isten Báránya lesz, ki a világ bűneit hordozza. S békénkké válik a Messiás, aki jön és békét hirdet távol s közel levőknek, az idegeknek és az Izraelben őshonosoknak!

Testvéreim! Ha sokra tartjátok magatokat, ha szeretnétek a város lakosaihoz, Isten szentjeihez és a vele lakókhöz tartozni, akkor hajtsátok meg most térdeteket a dicsőség Királya, Jézus, a tövisekkel megkoszorúzott előtt, verjétek a melleketek, és valljátok be bűneiteket és atyáitok bűnét, a gonosztettet, amit elkövettek Isten Fiával, Jézussal, a Messiással szemben! Ismerd el Izrael háza: mi mindannyian eltévedt juhok voltunk, mindenki a saját útját nézte, de Jahve Őt sújtotta mindannyiunk bűne miatt, kiragadta az élők országából, ahol népem gonosztette miatt kínozták, mert csak Jézusnál, a Messiásnál van megváltás, s Ő váltja meg Izraelt minden bűnétől!”⁵⁵

Miután ilyen tanúbizonyságot hallottam tőle, bünt követnék el a Szent Szellem ellen, ha a fenti kérdéseket még megpróbálnám feltenni.

⁵⁰ Vö. Gal 1,10.

⁵¹ A szükséges változtatásokkal (latin).

⁵² A német szövegben héberül: „benê rachamânîm”.

⁵³ Vö. 5Móz 27,11–26; 28,15–68.

⁵⁴ Vö. 5Móz 28,1–14.

⁵⁵ Vö. Jes/Ézs 53.

De miért mondom ezt egyáltalán? Nem azért, hogy szembeszálljak egy ellenvetéssel, vagy megelőzzek egy felmerülő kételkedést, mert attól a pillanattól kezdve, hogy Rabinovics kiadta a „Jézus a testvérünk” jelszót, a Mennyei Birodalom minden barátja számára biztos volt, hogy nem hús-vér emberről beszél, az Atya vezette őt a Fiúhoz, s így tovább fog lépni az „Én Uram és én Istenem”-hez!⁵⁶ Csak bizonyos egyházi emberek ütköztek meg ezen kedveszegetten, elfelejtve, hogy eddig a zsidóktól folyton éppen az ellenkezőjét kellett hallanunk: „Jézus a világ Megváltója, de nekünk, zsidóknak nem!” Nem viselik el a szokatlan hangot, s ezért vannak utólagos kétségek: vajon a Messiás a zsidók számára is Isten Fia? A dogma védősáncot alkot az eretnek tanokkal szemben, ezért Rabinovicsnak először egy dogmatikai kurzuson kellene részt vennie. Micsoda képtelenség az, hogy valaki nagyobb értéket tulajdonít az Ollendorf-nyelvészeknek,⁵⁷ mint azoknak, akik a nyelv hazájában azzal a szellemmel telítődtek, amely ezt a nyelvet teremtette. Vannak Ollendorf-prozeliták is. Egy ilyen, akit kénytelen voltam kissé megdorgálni, így szólt hozzám: „Mit akar Ön? Én úgy hiszek, mint minden prozelita, és ugyanazt is hiszem.”

Általánosságban véve a következő a helyzet [az egyházakban]: a többségnek semmije sem lenne, se hite, se vallása, ha a katekizmust nem verték volna a fejükbe, sőt, ha gyakran csak el nem mondták volna előttük. De a katekizmus csak emberi szavakból áll, emiatt sok csalódás van a visszaesésekért, mert semmilyen emberi szó, még a legmagasztosabb sem képes a kísértésben támogatni, csak az „Írva vagyoni!”⁵⁸ üzi ki az ördögöt. Természetesen kényelmesebb katekizmus-prozelitának lenni, akkor minden kérdésre egy meghatározott válaszunk van. Rabinovics azonban az Írásban él, és annak szelleme mozgatja.

Lehetséges ennek tudatában azt feltételeznünk Rabinovicsról, hogy nem hisz Krisztusban mint Isten Fiában és Istenben, „mozgalma” pedig nem keresztény? És mégis előfordulhatott ilyen? Londoni barátok, akik szárnyuk alá vették ezt a szolgálatot, elhatározták, hogy építenek egy imaházat Kisinyovban, azért, hogy az evangélium zsidók közötti hirdetésének állandó helye legyen. Tényleg dicséretes szándék! Még ha az Ige most nem is találna meghallgatásra, a kövek arról beszélnének az elkövetkező nemzedékeknek, hogy a zsidók Jézust keresték. Ennek az egyesületnek az elnöke M. úrhoz, a Brit Bibliatársaság⁵⁹ odesszai ügynökéhez fordult, azért, hogy tájékozódjon az építési telek megszerzéséhez szükséges intézkedésekről. M. úr megadta a kért felvilágosítást, de kötelességének tartotta, hogy egyidejűleg felhívja a figyelmet arra, hogy Rabinovics Krisztusban nem mint Isten Fiában és Istenben hisz, „mozgalma” pedig egyáltalán nem keresztény. M. úr megbízható személynek számított. Könnyen elképzelhetjük, hogy milyen megdöbbenést okozott az állítása. Tanúbizonyosságának súlya volt.

Nemrég azonban alkalmam volt az ügynök úrral beszélni. Megkérdeztem, hogyan jutott erre a véleményre Rabinovicsal kapcsolatban. „Voltam Kisinyovban – válaszolta –, és tájékoztam ebben az ügyben.” „Beszélt Rabinovicsal?” „Nem!” „Látta őt?” „Nem!” „Olvasa az írásait, prédikációit?” „Nem!” „Hogyan tud akkor róla ilyen biztosan nyilatkozni?” „Voltam régi barátomnál, Faltin úrnál, s tőle tudtam meg mindezt.” – Legyen elég ennyi! A legkeményebb szavak is túl enyhék volnának ahhoz, hogy ezt a lelkiismeretlen eljárást elítéljük. Az eset azonban nem egyedi. Megállapíthatjuk: 1. szenvedélyesen vadásznak mindenkire, aki Kisinyovba jön, hogy Rabinovicsot megismerje, azért, hogy lehetőleg a hivatalos misszió hatókörébe kerüljön, még mielőtt Rabinovicsot meghallgatta volna. 2. Mindazok, akik kizáró-

⁵⁶ Jn 20,28.

⁵⁷ H. G. Ollendorf (1803–1865) német nyelvész és nyelvtanár (a klasszikus nyelveket mint beszélt nyelveket tanította).

⁵⁸ Vö. Mt 4,4.7.10. Jézus az ördög kísértésekor a pusztában igékkel válaszol, amiket ezekkel a szavakkal vezet fel.

⁵⁹ A British and Foreign Bible Society-t (Brit- és Külföldi Biblia Társaság) 1804-ben, a Szentírás fordítására és terjesztésére alapították.

lag vagy leginkább Faltin révén informálódnak, mint Rabinovics gyalázói hagyják el a várost. Ez elgondolkoztató.

Különösen két mesét mondanak el nagy előszeretettel a „missziós-turistáknak”. Egyrészt Rabinovics magának, azaz „egyházának” kivételezett helyzetet követel minden fennálló, „pogánykereszténynek” bélyegzett egyházzal szemben. Másrészt ragaszkodik a szombat megünnepléséhez és a körülmeteléshez, mint a törvény által megkövetelt dolgokhoz. Véleményem szerint mindkettőt már a „Kisinyov”-ban megcáfoltam. De a meséket még mindig olyan buzgósággal terjesztik, hogy most sem lehet megkerülni azt, hogy mindkettőt megtárgyaljuk.

Magam azt hiszem, hogy Rabinovics úr kezdetben csak a zsidókérdéssel foglalkozott, de ennek végül Krisztus-kérdéssé kellett változnia. Mint zsidó úgy vélte, hogy a zsidók számára meg kell tartani a szombatot és a körülmetélést, míg fel nem ismerte, hogy az Emberfia ura a szombatnak is.⁶⁰ Semmi sem állt tőle távolabb, mint e szertartások dogmatikus szemlélete.

Ezek megítélésekor tulajdonképpen végzetes hibát követ el az ember, ha figyelmen kívül hagyja, hogy a pogányok körülmetéletlenek voltak, a zsidók viszont már körül voltak metélve. A pogányokat anélkül kell felvenni Istennek Izraellel kötött szövetségébe, hogy az előbőrre vonatkozó előfeltételt teljesítenék, míg a zsidók pusztán a hitük által tartoznak a szövetségbe, anélkül, hogy előbőrük lenne. A pogányoknak valami olyat [a körülmetélést] kellene örökségül kapniuk, ami haszontalanná és értéktelenné vált – mi értelme lenne ennek? Soha! A zsidóknak viszont egyáltalán nem lehetne megtiltani, hogy megtartsák [a körülmetéltséget], amitől képtelenek lennének megszabadulni.⁶¹ Pál sem erre gondolt.

Egy népnek semmit sem kell magára venni, és semmit sem kell feladni. Mint ahogy az egész ember test, lélek és szellem szerint, ugyanúgy egy nép is egészként szenteltetik meg Krisztus által. Sőt, jaj annak a népnek, amely megfosztja magát saját hagyományaitól, ezzel feláldozza minden erkölcsiség táptalaját! Német kultúra sohasem fog francia földben virulni, és fordítva. A nép jellegét is Isten határozza meg. Hát még egy olyan népét, mint a zsidó!

Biztos, hogy nem kellene olyan sokat és keserűen panaszkodnotok a „megkeresztelt zsidók” miatt, ha ti magatok nem kényszerítenétek a zsidót a kereszteléskor arra, hogy nem zsidóvá váljon. Bármennyire szeretettel fogadjátok a megtért zsidót, szívetek mélyén undorodtok tőle, mivel, hogy kedvetekben járjon, igyekszik zsidó mivoltát elfelejtetni. Nagy erőfeszítéssel sikerül neki mindenféle zsidókra emlékeztető viselkedéstől megszabadulni, de amikor szokásaitokat veszi fel, mindig és okkal meglátjátok benne a zulut,⁶² aki csupasz testére frakkot húzott. Természetesen ez kényszerhelyzet. A zsidóktól elszakítva az [elszigetelt] zsidónak idegenekhez kell csatlakozni és igazodni. Biztosan másképp lenne ez „a zsidókkal”. Ha Izrael mint nép hódolt volna Jézusnak, a körülmetelés kérdése fel sem merült volna. A pogányok megtartották volna az előbőrüket, a zsidók a körülmetéltségüket. Mindkettő Krisztusban élne, és ez biztos nem okozna kárt.

Másképp történt. Emlékezzünk csak arra a tényre, hogy olykor-olykor a zsidók már a Krisztus előtti időben szégyelltek, hogy körül vannak metélve, mint ahogy ma számtalan városi zsidó megkíméli gyermekeit ettől a „szégyentől”. A lényeg az, hogy aki körülmetéletlen, az nem „zsidó”. Ha Krisztust a „zsidóknak” el kell ismerni a világ Megváltójaként és a zsidók Messiásaként is, akkor ez ma nem történhet meg a körülmetelés feláldozásával. Az előbőr elfogadása révén a zsidó nem zsidó lesz, és Krisztus neki már nem lesz a zsidók Messiása. Vagy valóban csak ennyiből állna a megváltás, hogy Jézus révén a zsidó mentesülne a körülmetéléstől? Így lesz Krisztus kérdése igazi zsidókérdéssé! És Krisztus a zsidókérdés megoldása. Ez Rabinovics tézise. Jogosan! A világban hemzsegnek a megkeresztelt zsidók. Odesszában megkérdeztek egy zsidót a tőzsdén, hogy lehettél katolikus? A válasz így hangzott: „A

⁶⁰ Vö. Mk 2,28.

⁶¹ A körülmetélt zsidó már nem tudja „visszacsinálni”, meg nem törtéنتté tenni a körülmetélést.

⁶² A zulu főként Dél-Afrikában élő bantu népcsoport.

lutheránus egyházban már túl sok zsidó van!” A megkeresztelt zsidókkal szemben kevés bizalmat táplálunk. Jogosan! Csak tegyünk egy próbát! Állítsuk feltételként: utódaid számára a körülmetélést meg kell tartanod! – és a legtöbb keresztelésre jelentkező eltűnik. Prof. Strack⁶³ a Nathanael⁶⁴ (IV) 3. számában hozta nyilvánosságra téziseit, melyek közül a 9. tévesen ítéli meg a helyzetet.

A zsidó [eredet] hangsúlyozása teljesen alkalmas ma arra, hogy minden missziós csalásnak elejét vegyük. Nem mintha ezzel valamilyen „előnyt” adtunk volna a nem zsidóknak, ellenkezőleg, ez önvédelem a jövőbeli és a már megvalósult erkölcsi elmocsarasodással szemben! Vagy valóban le kell törölni az I. N. R. I.-t?⁶⁵

De hát hogy viszonyul Rabinovics Pál apostol tanúbizonyságához a körülmetélkedés értéktelenségéről?

Egészen úgy, ahogy maga Pál! Nem lehet Rabinovicsnál nyomatékosabban hangsúlyozni, hogy egyedül kegyelemből, hit által üdvözülünk.⁶⁶ Eközben számára a keresztelő sokkal több misztikus tartalmat hordoz, mint amennyit a református egyház megenged. De most egyszerre úgy látja Rabinovics, hogy vele szemben másként hadakoznak. Pálnál ez [a kérdés] merült fel: körülmetéltség vagy keresztelés. Ebben Rabinovics is – nem lehet másképp – határozottan a keresztelés mellett foglalt állást. Ma azonban ez a kérdés: körülmetéltség vagy előbőr! – a keresztelésről egyáltalán nem beszélnek. Erre Rabinovics ugyanolyan határozottsággal mondja: ami neked az előbőr, az nekem a körülmetéltség! Nem beszélhetünk a körülmetéltség „érdeméről vagy értékéről”. Nincs „z’khût” (érdem), hanem, mint ahogy ezt Rabinovics találóan kifejezi: a zsidókkal szemben az előbőrből „jichuszt”, előnyt, „nemesi címet” teremtettek! S ő ez ellen az újnemesség ellen harcol, amíg Isten és Krisztus révén képes rá, mert Krisztusban nem [érdem] sem az előbőr, sem a körülmetéltség! Amennyire nem z’khût, ugyanannyira nem jichusz! Tehát: a zsidóknál körülmetéltség és keresztelés, a pogányoknál pedig előbőr és keresztelés, miközben sem a körülmetéltség, sem az előbőr nem számít, hanem egyedül a keresztelés révén vagyunk eltemetve Krisztus halálába.

Valóban páli jelentősége van Rabinovicsnak korunkban ezzel a harccal, melyet a keresztelés révén létrejött előbőr-nemesség ellen folytat, miközben a körülmetéltségnek ugyanazt az értéket, ill. értéktelenséget követeli, mint amennyit az előbőrnek zajosan követelnek. Egykor azt mondták a zsidók: „Te, pogány, az előbőröddel tisztátalan vagy, le kell mondanod róla, hogy közöttünk lakhass.” Ekkor jött Pál, és azt állította: „Még ha körülmetéltetitek is magatokat, Krisztus akkor sem jelent semmit számotokra.” Ma pedig azt mondják a keresztények: „Te, zsidó, körül vagy metélve. Ez tisztátalanná tesz téged. Először meg kell szabadulnod tőle, csak akkor leszel igazi keresztény.” Ekkor jön Rabinovics, s így tanúskodik: „Ha előbőrt csináltatok magatoknak, attól Krisztus még nem lehet a tiétek!”

Mégis azt mondja Rabinovics: „Nem illik ilyen rendelkezéseket hoznom. Ha létrejön egyszer egy közösség, akkor neki magának kell eldöntenie, hogyan akar ilyen és hasonló dolgokban eljárni, akár a környezetére való tekintettel, akár saját akaratából.”

Ez a magyarázat azt is érthetővé teszi, hogy mekkora a keresztény egyház történeti kiterjedése Rabinovics számára: olyan nagy, hogy mellette egyáltalán nem lenne hely egy „zsidókeresztény egyház”-nak! A legüditőbb szemléletében az, hogy csak egy Egyházat ismer, amely semmi esetre sem pusztán a kezdeti pogánykeresztény gyülekezet folytatása, hanem amelynek eredeténél pogány- és zsidókeresztény közösségek egyaránt közreműködtek. Éppen ezért nem tudja azt a felfogást sem elfogadni, hogy az üdvösség a zsidóktól teljesen a pogányokra szállt volna át, és a zsidók most már kegyvesztetté váltak. A körülmetéltségnek még

⁶³ Hermann L. Strack (1848–1922) kiemelkedő német protestáns teológus, hebraista és és orientalista.

⁶⁴ 1885-ben Strack lett a szerkesztője a *Nathanael. Zeitschrift für die Arbeit der Evangelischen Kirche an Israel* folyóiratnak.

⁶⁵ Iesus Nasareus Rex Iudaeorum (Názareti Jézus, a zsidók Királya). Vö. Jn 19,19.

⁶⁶ Vö. Róm 3,24.28.

mindig ugyanaz a jichusza [előnye], mint az előbörnek. Ahogy a pogányok teljessége üdvözülni, úgy az egész Izrael is.⁶⁷ Az Egyház a szentek egyetlen közössége, de régiókra, gyülekezetekre bomlik.

Mi Oroszországban vagyunk. Néhány nappal ezelőtt ünnepelte a birodalom állama és népe az orosz nemzet 900 évvel ezelőtti keresztelődésének emlékét. Tény, hogy ez a nép – már ha az utóbbi évtizedekben az evangélikus egyház nem befolyásolta – egészen mostanáig a legkevésbé sem tért el a keresztelés előtti szokásaitól. Elfogadta a kereszténységet, elnyerve ezzel a „szent Oroszország” címet, azaz belépett az Egyházba, betagozódott Isten népébe. De az Egyházon belül saját gyülekezetet alkot egy egészen sajátosan kialakított kereszténységgel. Ugyanezt el lehet mondani a római katolikus és evangélikus területekről. Ha most „a zsidók” belépnének az Egyházba teljes népi jellegzetességükkel, úgy, ahogy az összes többi nép tette: külön egyházat alkotnának-e? Saját közösséget biztosan, amit talán a többiek szokásukhoz híven eretneknek neveznének. De Rabinovics szerint ez a gyülekezet az egyedüli szent Egyház egyik közössége lenne. Hogy fogják hívni? Evangélikusnak vagy katolikusnak? Az Írás már adott nevet nekik: ők a körülmetélt hívők.

Említésre méltó ezzel összefüggésben Rabinovicsnak egy szemléletesen kifejtett nézete. A pogány népek az istenismeret, az evangélium magja számára érintetlen, életteli talajt jelentettek: a mag gyorsan, könnyen és jól növekedett. A zsidó nép ezzel szemben már erőtlenné, a betűk által kirabolt gazdálkodás⁶⁸ miatt kizsigerelt szántóföld volt, melyet először paragonon kell hagyni és meg kell trágyázni, azért, hogy a mag gyümölcsöt hozhasson. Isten a paragról és a trágyáról gondoskodott a száműzetés és a Talmud révén. A Talmud a trágya. Önmagában értéktelen, de hasznot hoz. Mindenesetre eggyé válik a szántófölddel.

Ez a közösség felette állna minden emberi szűklátókörűségnek, amennyiben egyedül az Íráshoz tartaná magát. Hiszen kezdetben nem lenne semmilyen hagyománya – a felvétel feltételeként csak az Úr Jézusban való hitet ismerné el, a hozzátartozás feltételeként pedig a hitben való járást követelné meg. Ez a közösség nem akar tudni semmilyen eretnekgyanús dologról, ezért igazi egyetemes módon minden szenttel közösséget keres és tart.

Tehát nem beszélhetünk zsidó-keresztény egyházzal. Ilyen sohasem volt és nem is lehet. Ez ellene menne Isten nyilvánvaló döntésének, aki Krisztusban a kettőből egyet csinált. Csak egy Egyház van, melynek alapját a zsidók és a pogányok együtt tették le. De ahogy most vannak pogánygyülekezetek, ugyanúgy lehetnek zsidógyülekezetek is.

De ennek ellenére nem kell-e attól félnünk, hogy egy zsidó-keresztény gyülekezet, bár nem egyház, újra és újra gócpontja lesz olyan törekvéseknek, melyekben keveredik a nemzeti és a vallásos? Én nem félek ettől. Úgy gondolom, hogy az antiszemita szigorú kontrollt fognak gyakorolni. Ennek a gyülekezetnek a kereszténységhez való viszonyát hasonlónak tartom a herrnhutiaknak⁶⁹ a lutheránus egyházzal való viszonyával. E kettő között már elég sok összetűzés volt, ennek ellenére mindkettő az ágostai hitvallást ismeri el. De ki akarja a jövőt megjósolni? Eshetőségeken tűnődve és félelmekkel nem lehet házat építeni. Isten Szellemében bízhatunk.

De mi a helyzet a „mozgalommal”? Milyen sok híve van Rabinovicsnak? Ezek nem csupán felszínes, hanem szoros kapcsolatban is vannak vele? Növekszik-e a „gyülekezet”? Ezekre a kérdésekre most már tudok válaszolni. Ha pontos, megbízható felvilágosítást kérnek tőlünk, akkor ezért Rabinovicshoz kell fordulnunk. Szombaton bevezet bennünket a „zsina-gógába”, és látjuk, hogy ma is, mint évekkel ezelőtt, sokan, gyakran közel száz hallgató lakadatlan figyelemmel követi prédikációját. Bevezet minket a szobájába, ahol egész levélhal-

⁶⁷ Vö. Róm 11,23–26.

⁶⁸ Vö. „... mert a betű megöl, a Szellem pedig megelevenít” (2Kor 3,6).

⁶⁹ A település alapítása Nikolaus Ludwig Zinzendorf nevéhez fűződik, aki 1722-ben vásárolta meg nagyanyjától a berthelsdorfi birtokot Oberlausitzban, ahová letelepítette a Morvaországból vallási okból elvándorló cseh testvéreket. Az általuk épített külön település lett Herrnhut.

mokat mutat, melyeket tekintélyes és tanult emberek küldtek neki az egész, széles birodalomból, részben örömmel helyeselve, részben aggodalmasan kérdezve. Megvárakoztat bennünket az ajtaja előtt, azért, hogy tanúi legyünk, mennyire megrohamozzák egész nap.

Ha sikerül elnyernünk bizalmát, akkor valami ilyesmit mesél el: „Hallottam az Úr szavát: »Prédikálj!« Ne engedelmeskedjem? És meghallották a prédikációm, s visszhangzik Izrael minden házában. Mit kellene még tennem? Semmilyen más feladatot nem kaptam. Nem bíztak meg azzal, hogy gyülekezeteket alapítsak, és soha nem is gondoltam rá. Írtam-e valaha beszámolót a világ számára? Kivel közöltem tapasztalataimat azokkal a százakkal kapcsolatban, akiket az Úr csodálatos módon az én szavaim által ébresztett fel? De biztosan az Úr beavatkozása is, hogy olyan férfiaknak keltette fel a figyelmét irántam, akik tapasztaltak lévén az Izraellel kapcsolatos munkában fel tudták ismerni, hogy mi hasznosat lehetne ebben tenni. E férfiak tervet készítettek és megpróbálták végrehajtani egy ifjúsági gyülekezet megalapításával. Mit értek én ezekből a dolgokból! Kétkednem kellene, hogy helyesen cselekedtek? Engedtem az irányításuknak. Isten küldöttei, ezeknek tartottam őket, ajánlatosnak tartották, hogy én – nem, ekkor már nem rólam volt szó, hanem a „zsidó-keresztényekről” – hozzak nyilvánosságra egy „hitvallást”, azért, hogy a kereszténység örvendezhessen. Úgy történt, ahogy jámbor tanácsadóim köre mérlegelte és elhatározta. Igen, ez a hitvallásom! Szellemem foganta meg és a szívem diktált minden szót tollamnak. Rajtam kívül hányan hitték ugyanezt? Egyedül az Úr tudja. De amit hittem, azt hirdettem minden szombaton és minden nap, s mindig sokan hallgattak. A barátok nyilvánosságra hozták a hitvallást, és én hálát adtam Istennek, hogy ilyen tanúbizonyságot tudtam az egész világ elé tárni.

De nem sokáig örülhettem ennek. Felmerült bennem a kétely, hogy szívélyes barátaimnak a megható buzgósága hasznára van-e „ügyemnek”. Izrael érdekében léptem fel, barátaim viszont azt mondták, mindent meg kell tenni, hogy a kereszténység érdeklődését felkeltjük, hogy barátokat szerezzünk a mozgalom számára! Ezt először nem tudtam megérteni, még nem tudtam felfedezni az összefüggést. Mindig azt mondtam magamnak: a keresztényeknek van Krisztusuk, de a zsidóknak nincs! Nekem a zsidókért kell tevékenykednem. Barátaim néha sokkal buzgóbbak voltak, mint én. Sürgették, hogy a hívők alkossanak gyülekezetet, de mindenekelőtt azt sürgették, hogy keresztelkedjem meg. Bár készen álltam a megkeresztelkedésre, mégis valami arra bátorított, hogy ellenálljak ennek a készítésnek. Akaratlanul is az járt az eszemben, hogy akármennyire is vágyódom utána, az ügy érdekében nem szabad megtennem. Nehéz helyzetbe kerültem a barátaim miatt. Egyszer a szememre vetették: »Ismertté tettünk, nyilvánosságra hoztuk a hitvallásodat, hírt adtunk a világnak rólad és gyülekezedről. Ha most nem keresztelkedsz meg, akkor a semmiért csaptunk volna sok hűhót!« Sürgetőimnek ezt válaszoltam: »Ki kérte ezt tőletek? Kértelek titeket ilyen szolgálatokra? Menjetek, és tegyék meg nem történtté, amit műveltetek! Tegyetek újra ismeretlenné! Mi dolgom van nekem a világgal?« S akkor még nem keresztelkedtem meg, mert már felismertem, hogy ha követtem volna barátaim sürgetését, akkor megszűntem volna zsidónak lenni, és így elvesztettem volna népem számára. Én viszont a népemért akarok élni. Már régen megkeresztelkedtem, de még ma is zsidó vagyok! Önök csodálkoznak ezen? Csak egy szóba kerülne, és a „zsidó” szó nem szerepelne többé az útlevelemben, de én minden szenvedésben és korlátozásban osztozni szeretnék népemmel. Be kell bizonyítanom, hogy zsidóként is hihetünk Krisztusban.

Azért, hogy minden féltékenykedést elkerüljek, végül egy független amerikai lelkipásztor keresztelt meg Berlinben. Megkeresztelkedésemig „kisinyovi mozgalmam” javára adományokat lehetett küldeni Faltin szolgálatának. Az egészről fogalmam sem volt addig, amíg egyszer Londonban az egyik adományozó valahogy így szólított meg: »Örvendek, hogy én voltam az első, aki egy adomány révén kifejezhette Önnek rokonszenvét!« Csodálkozó kérdésekre megtudtam, az az úr részemre Faltin úrnak nagyobb összeget küldött, ami természetesen jól jött Faltin munkájának. Mióta Faltin úr már nem tudja nevemet szolgálata előnyé-

re kihasználni, panaszkodik, hogy bizonyos adományok, melyekre biztosan számíthatott, egy idő óta elmaradtak. Nos, én vagyok ezért a felelős? Bizonyára! S ha már nem lehet a nevémet csaliként idegeneknek felkínálni, akkor most nevének büntetésül e zsidó góg miatt testvéreim és tanítványaim számára elrettentéssé kell válnia.

Most Faltin zsidóim között, sőt készséges ügynökei révén egészen Londonig, szétkürtöli: »Rabinovics házakat vesz magának azért a sok pénzért, amit neki részetekre küldenek. Ő egy csaló, úgy tesz, mintha keresztény lenne, miközben még mindig ugyanaz a zugügyvéd, aki korábban volt, csak most az angolokkal jobb üzleteket köt.« Én csak hallgatok minderre. Pusztán arra hívom fel a figyelmet, hogy még mindig a Krisztusban való üdvöt prédikálom a zsidóknak. Most egy éve, hogy Venetianer lekipásztor felvette velem a kapcsolatot, gyermekeimet is megkeresztelte, és azóta semmilyen vesződségtől nem riad vissza, hogy munkámat támogassa. Tudom, hogy Faltin úr nagyon örült annak, hogy Venetianer lekipásztor munkatársaként lépett fel. De azt is tudom, hogy amikor Faltin úr megtudta, Venetianer pásztor a konzisztóriumhoz fordult engedélyért, hogy kisinyovi testvéreit lelki gondozásban részesíthesse, rögtön írt Pétervárra, hogy tiltsák meg Venetianernek, hogy „ebben az ügyben” Kisinyovba utazhasson. Faltin kérése meghallgatásra talált.

Mit mondhatok? Csak az nem lát, aki becsukja a szemét. Amikor Venetianer pásztor itt volt a múlt télen, hogy megalapítsa a „gyülekezetet”, »dolgavégezetlenül kellett távoznia az anyagiak hiánya miatt« – mondja Faltin úr hű apródja, Allendorf. De a helyzet a következő: a gyülekezet megalapítása az én ellenállásom miatt hiúsult meg. Mint ahogy hajdan vonakodtam megkeresztelkedni, ugyanúgy és ugyanazon okokból vonakodtam most „gyülekezetet” alapítani. És mégis, ahogy később Isten kegyelméből megkeresztelkedhettem, ugyanúgy majd biztosan látni fogom a testvéreket is Krisztus gyülekezetében egyesülni, mert nem az anyagi eszközök hiányoznak. Faltin úr azt is mondja, hogy az evangélikus egyház ellenségeivel szövetkeztem. Sajnálom, hogy egy egyháznak ellenségei vannak. De nem az én feladatomban a viszály elsimítása, vagy akár csak annak megvizsgálása, kinek van igaza. Egy dolgot tudok és nyíltan elismerem: önzetlenség jellemzi az orosz kormányzat minden tettét ügyemmel kapcsolatban. A kormányzat megengedi nekem, hogy prédikáljak. Prédikálni és tanúskodni fogok, amíg tehetem: Ezért dicsérjétek Istent, irántunk való szeretetét, hogy Krisztus meghalt értünk, amikor még bűnösök voltunk, Ő őriz meg minket a haragtól, miután vére által megigazultunk.”